

РАБОЧИЙ И СОЛДАТЪ

Органъ Петроградскаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ

Цѣна въ Петроградѣ 15 к.
въ остальныхъ городахъ 20 к.

№ 9

Четвергъ, 26 Октября (8 ноября нов. ст.) 1917 года.

№ 9

РАБОЧИМЪ, СОЛДАТАМЪ И КРЕСТЬЯНАМЪ!

Второй Всероссийскій Сѣздъ Советовъ Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ открылся. На немъ представлено громадное большинство Советовъ. На сѣздѣ присутствуютъ и рядъ делегатовъ отъ крестьянскихъ Советовъ. Полномочія соглашательскаго Ц. И. К. окончилась. Опираясь на волю громаднаго большинства рабочихъ, солдатъ и крестьянъ, опираясь на совершившееся въ Петроградѣ побѣдоносное возстаніе рабочихъ и гарнизона, Сѣздъ беретъ власть въ свои руки.

Временное Правительство низложено. Большинство членовъ Временнаго Правительства уже арестовано.

Советская власть предложить немедленный демократическій миръ всѣмъ народамъ и немедленное перемиріе на всѣхъ фронтахъ. Она обезпечиваетъ безвозмездную передачу помѣщичьихъ, удѣльныхъ и монастырскихъ земель въ распоряженіе крестьянскихъ комитетовъ, отстоять права солдата, провести полную демократизацію арміи, установить рабочий контроль надъ производствомъ, обезпечить своевременный созывъ Учредительнаго Собранія, озаботится доставкой хлеба въ города и предметовъ первой необходимости въ деревню, обезпечить всѣмъ націямъ, населяющимъ Россію, подлинное право на самоопредѣленіе.

Сѣздъ постановляетъ: всю власть на мѣстахъ переходить къ Советамъ Рабочихъ, Солдатскихъ и Крестьянскихъ депутатовъ, которые и должны обезпечить подлинный революціонный порядокъ.

Сѣздъ призываетъ солдатъ въ окопахъ къ бдительности и стойкости. Сѣздъ Советовъ укрѣпляетъ, что революціонная армія сумеетъ защитить революцію отъ всякихъ посягательствъ империализма, пока новое правительство не добьется заключенія демократическаго мира, который оно непосредственно предложитъ всѣмъ народамъ. Новое Правительство приметъ всѣ мѣры къ тому, чтобы обезпечить революціонную армію всѣмъ необходимымъ, путемъ решительной политики реквизицій и обложенія ищущихъ классовъ, а также улучшить положеніе солдатскихъ семей.

zprávy

VLASTIVĚDNÉHO
ŮSTAVU
V OLOMOUCI

PRVNÍ ZPRÁVY O VŘSR NA STŘEDNÍ MORAVĚ

Vítězné ideje Října se staly inspirující a přetvářející silou našeho století, která od základu změnila chod dějin, zdůrazňuje usnesení ÚV KSČ k 60. výročí VŘSR.¹ Hluboce zapůsobila Velká říjnová socialistická revoluce i na proletariát střední Moravy. Proletariát žádal, aby se mu dostalo podrobných zpráv o nových událostech v Rusku, uvítal mírovou iniciativu sovětské vlády a vyhlášení práva na sebeurčení národů.

V této situaci uveřejnil Hlas lidu první zprávy o Říjnové revoluci. List byl tištěn v Olomouci, redakci měl nejprve v Olomouci a potom v Prostějově a v záhlaví čteme „Olomouc — Prostějov“.

Dne 10. listopadu 1917 ve výrazné úpravě otiskl Hlas lidu zprávu: „*Nový převrat v Rusku! Mírová revoluce bolševiků. Ministři zajati. Petrohrad v moci dělnické rady. Uzavřít ihned mír.*“² List oznámil informace, které došly před redakční uzávěrkou: V Petrohradě došlo k revoluci, hlavou revoluce je vojenský výbor, je uváděno Leninovo jméno. Zvláště se zdůrazňuje, že cílem nové ruské vlády je okamžité skončení války a uzavření příměří mezi všemi válčícími, odevzdání půdy rolníkům a další revoluční opatření.

V článku ze dne 14. listopadu 1917 objasňují mírové návrhy sovětské vlády. Vyjadřuje se stanovisko, že „*zvíťzí-li Lenin, přiblíží se Rusko míru.*“³ Dne 17. listopadu se již píše o sociální revoluci v Rusku a situace ruských bolševiků se přirovnává k situaci pařížských komunardů. Čteme o velké mírové manifestaci vídeňského dělnictva dne 11. listopadu 1917, aby byla přijata mírová nabídka sovětské vlády.⁴

Hlas lidu uveřejňoval informace o prvních dekretech sovětské vlády a píše, že „*zvláště dělnictvo všech zemí sleduje s napětím gigantický zápas, v němž ruský proletariát nasazuje obětavě svůj život za ideály míru a socialismu.*“⁵

Následovaly další zprávy, nazvané: *Mírová revoluce v Rusku, Revoluce v Rusku, Z revolučního Ruska*, kde čteme o revolučních událostech v Rusku, které naplňují úžasem. List upozorňuje, že bolševici projevují rozhodnost a energii.

V obsáhlém úvodníku ze dne 15. prosince 1917, pod názvem

„Revoluci k socialismu“ nacházíme zamyšlení nad významem Říjnové revoluce. *„Ohromné Rusko vstoupilo na dráhu sociální revoluce“*, čteme v úvodníku, který upozorňuje i na mezinárodní ohlas Října: *„Dělníci celého světa, hleď . . . se stále rostoucím obdivem na obrovské dílo svých socialistických druhů na dalekém východě a přejí jim — i ve vlastním zájmu — aby odvážné činy byly korunovány plným zdarem.“*⁶

Vidíme, že i na střední Moravě byl velký zájem o revoluční události v Rusku a proletariát sympatizoval s Říjnovou revolucí.

Avšak buržoazní činitelé a oportunističtí vůdcové soc. dem. ve svých projevech usilovali o to, aby dělnictvo bylo dezorientováno a bylo oslabováno působení Října.

Revoluční dělnictvo rozhodně vystupovalo na podporu sovětského Ruska, žádalo mír a sociální požadavky. Byl to B. Šmeral,⁷ který v Říjnové revoluci poznal světodějnou událost, otevírající našemu dělnictvu zcela novou, revoluční perspektivu. V roce 1920 B. Šmeral navštívil sovětské Rusko a došel k pevnému přesvědčení, že cesta, kterou zvolila Leninova strana, je příkladem pro proletariát celého světa.

P o z n á m k y

¹ Viz Usnesení ÚV KSČ k 60. výročí VŘSR ze dne 17. března 1973. — In: Zasedání ÚV KSČ dne 17. března 1977, Svoboda, Praha 1977, str. 41.

² Hlas lidu dne 10. listopadu 1917, r. XXIII, č. 51.

³ Hlas lidu dne 14. listopadu 1917, r. XXIII, č. 52.

⁴ Hlas lidu dne 17. listopadu 1917, r. XXIII, č. 53.

⁵ Hlas lidu dne 24. listopadu 1917, r. XXIII, č. 55.

⁶ Hlas lidu dne 15. prosince 1917, r. XXIII, č. 61.

⁷ Šmeralův záznam z rozhovoru s Leninem viz publikaci: Hovořili s Leninem. SNPL, Praha 1960, Bohumír Šmeral: Z deníku, st. 34—41. Lenin v rozhovoru se Šmeralem mimo jiné objasňoval význam principu proletářského internacionalismu, kritiky buržoazní demokracie a kritizoval nacionální egoismus maloburžoazie. Lenin zdůraznil, že český a německý proletariát se musí co nejdříve sejít v jedné frontě a ukázat, jak získat dělnictvo pro III. internacionálu a jak přistoupit k založení komunistické strany.

Pavel P o s p ě c h

FRANTIŠEK URBÁŠEK, ČESKOSLOVENSKÝ RUDOARMEJEC ZE ŠTERNBERKA

Vlastivědný ústav Olomouc začal v tomto roce realizovat setkání s bývalými příslušníky Rudé armády, kteří v době VŘSR bojovali

spolu s jinými internacionalisty po boku rodící se Rudé armády. Dnes žije v našem regionu jen několik přímých účastníků těchto událostí a jejich vzpomínky tvoří spolu se sovětskou odbornou literaturou dva výchozí body, jejichž konfrontací lze odhalit alespoň část toho, co oni sami prožili, a toho, čím žila jejich doba.

Mezi několik málo žijících účastníků patří i František Jorda-Urbášek.¹ Narodil se 10. 9. 1895 v Březcích u Štěpánova.² Skupinová fotografie jeho rodičů a příbuzných³ výmluvně hovoří o chudých poměrech, ve kterých vyrůstal. Vyučil se tesařem u Karla Richtra v Olomouci, ale dřív, než si našel stálé místo, vypukla válka a na jaře 1915 rukoval k 54. pěšímu pluku do Olomouce. Po třech týdnech výcviku byl pluk urychleně odeslán do prostoru Haliče, kde v této době začínala rakousko-německá ofenzíva.

Nechť českých vojáků k válce vrcholila v tomto období organizovanými přechody do ruského zajetí. Reakcí na to byl tajný rozkaz 10. pěší divize,⁴ který tvrdě postihoval a měl předcházet zbíhání k Rusům. 54. pluk byl proto rozčleněn mezi polské jednotky. Ruská armáda připravovala v této fázi protiofenzívu, která měla kompenzovat územní ztráty z německo-rakouské ofenzívy na jaře a v létě 1915.

Jednotka, ve které Fr. Urbášek sloužil, se nacházela v prostoru Lucka a zde se mu podařilo, když byl vyslán na průzkum, přejít do zajetí. Po krátkém výslechu byl zařazen do pracovní čety, nasazené do zemědělství. Zde byl do počátku zimy a pak byl přesunut do známého zajateckého tábora v Dárnici u Kijeva. Patřil k většině zajatců, kteří odmítli agitaci pro vstup do vznikající České družiny a kteří odmítali bojovat dál v imperialistické válce, byť pod jiným praporem.⁵ Využil proto svých znalostí němčiny a dostal se do německého transportu, jedoucího na Sibiř, kde byly relativně lepší podmínky než v Dárnici. V Omsku byl ale prozrazen a musel zůstat v tamnějším zajateckém táboře. (Setkal se tu se svým bratrem Karlem, který pracoval jako tesař spolu se zajatci, kteří měli na venkově nahradit muže odvedené na frontu). V Omsku byly vytvořeny pracovní čety, které pracovaly za frontou na údržbě komunikační sítě. Zde pracoval od jara 1916 do listopadu 1917.

Po vítězství Říjnové revoluce byl spolu s jinými zajatci poslán do Tambova. Tato oblast procházela v době VŘSR složitým procesem, na který upozornil i Lenin.⁶ Slabá dělnická třída a silná střední a velkorolnická vrstva umožnila vybudovat pevné pozice eserů v Tambově.⁷ Centrem moci bolševiků se stal blízký Kozlov a moc v samotném Tambově převzali za podpory zradikalizovaných pluků,⁸ které zde byly posádkou, až 13. 2. 1918.⁹

Na jednom z probíhajících shromáždění se Fr. Urbášek dozvěděl, že bude schůze českých zajatců, na které promluví delegát z Mosk-

vy. Souviselo to s hnutím, které vyvrcholilo v založení Československé komunistické strany na Rusi (ustavující sjezd 25.—27. 5. 1918) a se vznikem „československého oddělení lidového komisariátu národnosti“ (15. 5. 1918), který se stal právním základem pro vztah zajatých Čechů a Slováků k revolučnímu Rusku. Tento výbor určil i deset center, kde měl probíhat nábor dobrovolníků do vznikající Ruské armády. K těmto střediskům patřil i Tambov. Na schůzi, kterou Fr. Urbášek navštívil, se mluvilo mimo jiné o potřebě získat 10 dobrovolníků do strážního oddílu při tambovském oddělení ČEKY. Přihlásil se, byl přijat a počátkem léta byl s dalšími dvěma vojáky vyslán do Moskvy na lidovou akademii, kde byli v tříměsíčním kursu připravováni na osvětovou práci v armádě. Byly přednášeny dobové aktuální problémy, rozebírána tehdy velmi rozšířená Engelsova kniha O původu rodiny, soukromého vlastnictví a státu, ale hlavní pozornost byla věnována praktické vzdělávací a osvětové činnosti. V Moskvě prožil Fr. Urbášek i eserské povstání (6.—7. června 1918), které zasáhlo i Tambov. Koncem léta se pak vrací zpět k jednotce. Zde působí až do ledna 1919, kdy požádal o návrat do CSR. Bylo mu vyhověno a k 1. 2. 1919 byl propuštěn z RA.

Přes Moskvu se dostal do Gomelu a odtud spolu s jinými zajatci vlakem německých vojáků, vracejících se z fronty, do Polska. Bylo to období dozrívání česko-polských bojů na Těšínsku a proto byli všichni Češi a Slováci internováni u Krakova. Zde onemocněl Fr. Urbášek, stejně jako mnoho jiných navrátilců, tyfem. Byl jedním z mála, kteří přežili a po částečném uzdravení byli přesunuti na československé území a pak do karantény v Hranicích. Zde při dezinfekčních opatřeních byly zničeny skoro všechny doklady o jeho pestrém životě v minulém období.

P o z n á m k y :

¹ František Jorda přijal po sňatku příjmení své manželky.

² Základním pramenem je vyprávění F. Urbáška a jeho písemnosti, které předal ke zpracování VÚ Olomouc.

³ Patří k nezpracovanému, výše citovanému fondu.

⁴ Tajný rozkaz 10. pěší divize z 25. 3. 1915 (od 1. 4. platilo pro všechny české jednotky na východní frontě) ... opět se opakující projevy zjevné nekázně, nízké morální a fyzické odolnosti ... navzdory všem vydaným rozkazům a varováním jednotlivci a dokonce celé hlídky přecházejí k nepříteli, přiměla velitelství armády k těmto opatřením:

a) zařazení cizích náhradních útvarů a cizích jednotek do divize,

b) nej přísnější nakládání s jednotkami, zvláště s mužstvem, které se nejeví spolehlivým.

⁵ Ještě v listopadu 1915 bylo z 1650 členů Družiny jen 250 zajatců.

⁶ Sebrané spisy, Praha 1951, díl 17., str. 112 rozebírá hmotnou a kulturní zanedbanost černozemní oblastí.

⁷ V celé gubernii bylo jen 20 000 dělníků a šlechtě patřilo skoro 75 procent půdy. I. I. Minc: *Istorijskij Oktjabr*, Moskva 1973, t. 3, s. 478.

⁸ Tamtéž, s. 479 a další.

⁹ *Bojšaja sovetskaja encyklopedija*, Moskva 1953, t. 41, s. 572.

Jaromír Dvořák

UTVÁŘENÍ ŠALDOVA VZTAHU K OBROZENSKÉ LITERATUŘE

Sledovat Šaldův vztah k literatuře národního obrození v době od vydání *Duše* a díla do Šaldovy smrti znamená studovat Šaldovy názory o literárním dědictví obrozeném v souvislosti s celým Šaldovým dílem. Tento kritik o sobě napsal, že měl odvahu vyvíjet se i po své padesátce.¹ Vyvíjet se znamenalo Šaldovi nezrazovat sebe, být přitom současníkem a reagovat na proměnu doby, nově tedy prožívat svůj vztah k minulosti, nově přehodnocovat její hodnoty. Abychom to ukázali jasněji: Šaldovy názory v období *Zápisníku* na Karla Hynka Máchu jsou ve srovnání s kritikovým pojetím z let devadesátých identitou i proměnou. Identitou v chápání Máchy jako básníka svou povahou pesimistického, polarizovaného, básníka moderního i svým vlastenectvím, a proměnou tam, kde Šalda ze stanoviska současného poetismu dovede přiznat tomuto směru objevnost pohledu na Máchovo dílo, nebo tam, kde ze svého studia literárního baroka cizího i domácího dospěje Šalda k hypotéze o Máchovi barocistovi, nebo konečně tam, kde od svého staršího názoru, že „*případ Máchův je nám jasný jako choroba vůle, jako přemíra vnitřního kontemplativního života nad spontánní energií životnou*“,² dospívá k pojetí, že v Máchově pesimismu nebylo slabošství, „*nic v podstatě chorobného, poněvadž na dně pesimistického citu Máchova dřímaly kladné hodnoty*“.³ Šalda dospívá i k pojetí Máchova obrazu poutníka jako projevu energie, neustávajícího vzpínání sil, které se projevuje kultem energického slovesa.⁴ Kdo zná Šaldův esej o Máchovi z *Duše* a díla a konfrontuje jej s kritikovými názory z období *Zápisníku*, bude moci znova sledovat dvojí totožnost — různost; totožnost při rozboru Máchova absolutního stylu — svébytného a jedinečného, jeho prý samoúčelné metafory, obrazu pro obraz,⁵ verbálního krvesmilství,⁶ bude moci sledovat i shodnost interpretace Máchova pojmání přírody jako lhostejné a k člověku necitelné⁷ — a naopak zas různost v prohloubeném zhodnocení Máchova slovesného buřičství, jež dosud bylo opisováno jen negativně (Mácha nebyl iluzionista), tj. různost v zdánlivé nenápadné

formulaci svědčící o Šaldově schopnosti respektovat i objektivní společenskou inspiraci uměleckého díla.⁸

Srovnáme-li pak podobiznu Boženy Němcové, jak ji podal Šalda roku 1911, s jeho studií Básnický typ Boženy Němcové,⁹ budeme i zde vnímat stejné ladění obou prací, jejich něhu a lyrické kouzlo, jímž šťastně je zpřítomněn zjev básnířky lidské lásky a družnosti, básnířky, o jejímž díle, „zvláštní kantiléně srdce“, Šalda přiznává, že je velmi těžko zachytit je nebo popsat vnějšími prostředky, a proto si vypomáhá srovnáním díla Němcové s tvorbou Mánesovou a Alšovou. V Šaldovi čteme roku 1934¹⁰ opět o Němcové jako o básnířce křesťanské. Při tom je třeba Šaldově obecnějšímu pojetí náboženskosti umění rozumět nikoli jako snaze ztotožnit umění s vyznáním určitého náboženského dogmatu, s vyznáním určité církve, její askeze apod., nýbrž jako kultu dramatických sil životních i vesmírných.¹¹ Třebaže Šalda na rozdíl od svého postupu v letech 1910–1913 zahrnuje do umělecky komponované studie fakta biografická, svědectví korespondence o básnířčině útočnosti proti kléru a církvi, vyjadřuje stejně jako tehdy své smýšlení idealistické, ovlivněné sympatiemi k teismu, napíše-li 1934 v uvedené souvislosti o Němcové: „*Nic z této zápornosti a rozkladnosti nepřešlo do jejích poemat chudinských.*“¹² Bylo by však chybou nevidět, že Šalda přes setrvání na idealistickém stanovisku, jež ostatně nikterak nezastíráme ani neomlouváme, své starší názory podle svého nejlepšího vědomí a svědomí domýšlel a překonával. I v studii o básnickém typu B. Němcové čteme něco, co neformuloval tak pregnantně ani Zd. Nejedlý, ač k tomu směřoval svým výkladem historickým i analýzou uměleckou, a co rozvedl plně až J. Fučík, totiž zjištění, že sen v díle Němcové má platnost sociální utopie, tj. výklad příznačný pro hodnocení díla básnířčina v kruzích jejích radikálně demokratických přátel.¹³

Šaldovu práci literárněkritickou a historickou od počátku světové války do konce Šaldova života charakterizují dva rysy:

- a) intenzívnější zaměření na sociální a politickou funkci kulturní tvorby,
- b) vzrůstající zájem o otázky metodologie společenských věd.

Moment první je patrný na Šaldových studiích v období Zápisníku Několik myšlenek na téma básník a politika a O smyslu literárních dějin českých. V práci na téma básník a politika vzdává Šalda hold geniálnímu zjevu Karla Havlíčka, velkého básníka dobovatelské odvahy. Čteme-li Šaldovu charakteristiku K. Havlíčka, cítíme, že je v ní obsaženo jeho pojetí básníka z Bojů o zítřek, a naopak: studujeme-li Šaldův rozbor politické poezie Fričovy, uvědomujeme si, že vedle odmítání umělecké neživotnosti autora uplatňuje se tu i hodnocení historické; Frič je vystižen jako zjev politicky charakterní

a důsledný, jenž ví, co nechápe např. Sv. Čech o třicet let později, že totiž nemůže být carským rusofilem.¹⁴ Friče jako slovesného tvůrce nelze stavět vedle Havlíčka. Uvedený Šaldův soud je přímo motivován jeho představou básníka; měří jí dílo spisovatelů, jako byl např. J. V. Frič, u nichž neviděl dost vnitřní kázně, dost schopnosti objektivovat skutečnost, třebaš bystře pozorovanou. Šaldovo hodnocení Fričovy poezie bylo motivováno i nepřímo, korigovalo Vrchlického názor (vyjádřený v úvodní studii z roku 1898 k Odkazu J. V. Friče), že politická lyrika česká vedle Havlíčka začíná Fričem. Proti Vrchlickému objevuje Šalda ve Fričově meditativní poezii byronovské a máchovské „*sem tam verš, kde jiskra bolesti páli a žhne i dnes ještě*“,¹⁵ kvality, jež neztratily svůj význam i pro soudobou literární vědu,¹⁶ třebaže ta historičtěji přistupuje k Fričově poezii politické a i v ní vidí hodnoty umělecké.

Vytkli jsme jako druhý charakteristický rys posledních dvaceti let Šaldova života vzrůstající Šaldův zájem o metodologii společenských věd, což je nyní třeba doplnit zjištěním dvojí formy tohoto zájmu: zájmu o problematiku vědy v minulosti a zájmu o perspektivy společenských věd přítomnosti. Tímto zjištěním nikterak nepopíráme Šaldův obdivuhodný zájem o vědecké otázky od počátku jeho kritické činnosti, netvrdíme, že Šalda nepracoval vědecky (vzpomeňme jen jeho disertace z oboru dějin umění).¹⁷

Povšimněme si nyní aspektu prvního — Šaldova vztahu k dvěma osobnostem vědců — buditelů. U příležitosti stého výročí smrti Josefa Dobrovského ho glosuje Šalda¹⁸ vědeckou literaturu věnovanou tomuto jubileu a zjišťuje, že badatelé vyložili Dobrovského píli, svědomitost a kritičnost, nepostihli však Dobrovského jako tvořivého vědce, jako osobnost bohatou a složitou, jež nese ve své hrudi více faustovského žáru než většina našich krotkých a záhy zešosáčtělých romantiků.¹⁹ V Šaldově poznámce z roku 1929 máme anticipováno pojetí Dobrovského jako osvícenského entuziasty.

Vedle Dobrovského, zakladatele moderní vědy, imponuje Šaldovi František Palacký, spolu s Máchou mistr české prózy, víc klasicista než romantik, stylista empirové ušlechtilosti a důstojnosti.²⁰ Palacký je mu vědcem, jenž má důmyslnou, a jak Šalda příznačně zpřesňuje, nábožensky vznešenou filozofii českých dějin. Šalda neodsuzuje romantickou vzletnost Palackého koncepce, spatřuje její dobovou podmíněnost v tom, že se Palackému nejevily české dějiny tak složité jako dnes nám, a že v nich tedy mohl vidět antitétu zápasících sil národnostních i náboženských výrazněji než dnes my.²¹ Chápejme dobře: Šalda nemůže odmítnout Palackého jako tvořivého historika, vždyť nenávidí spolu s Gercenem cech učenců, onu skupinu úzkých specialistů, kteří hodně vědí, ale málo vidí a hlavně — nic netvoří; Šalda chce Palackého překonávat, nikoliv

však pozitivismem, nýbrž funkčním historismem. Historismus funkční neomezuje se na studium archívů a kronik, studuje především historii společnosti jakožto organismus životný a činný.²² Odtud i Šaldovo chápání tradice jako živlu dynamického a dramatického,²³ odtud pojetí minulosti, jež vplývá do dneška a ovlivňuje jej, odtud Šaldův odpor k všemu tradicionalismu.

Pokusíme se nyní na závěr vystihnout Šaldovu osobnost výkladovými kategoriemi, jichž jsme používali při sledování Šaldova vztahu k literatuře národního obrození. Šalda o sobě mluvil jako o milenci klasicismu,²⁴ kulturním člověkem mu byl ten, kdo „poznává specifickou krásu a sílu každého živlu, obor i meze jeho působnosti“, kulturní člověk „ví, že jako Antaeus je nepřemožitelný jen potud, pokud stojí pevně na mateřské půdě, pokud nevyšel z hranic, které jsou mu uloženy celým charakterem jeho. Kulturní člověk miluje hierarchii funkcí a vzájemnou odvislost i podmíněnost jejich...“²⁵ Kulturní člověk má smysl pro styl, pro specifičnost jednotlivých umění, pro vnitřní možnosti jejich materiálu: nemiluje poezii, která chce soutěžit s malbou, a nemiluje malbu, která chce nahrazovat filozofii nebo hudbu.²⁶ Přísné respektování mezí, toť roku 1908 Šaldova víra kulturní. S ní kontrastuje romantický synkretismus, touha spojit všechny rozloučené druhy poezie, sblížit poezii s filozofií a rétorikou, touha, již vyslovil Friedrich Schlegel v dopise svému bratru, z něhož Šalda v máchovském eseji²⁷ cituje, stejně jako cituje i z Huga ono místo předmluvy k Ódám a baladám, kde francouzský básník neuznává meze jednotlivých žánrů, kde tyto hranice považuje za něco umělého a konvenčního, co je třeba zničit.

Šalda, vyznavač klasičnosti, byl stejně jako Gercen nepřítel kabinovní vědy, Šalda nenáviděl cech učenců bažících po titulech a místech v akademiích, nenáviděl je důkladně, jak svědčí jeho vlastní biografie, jeho nechuť ke kariéře univerzitní. Nenáviděl stejně jako Gercen všechen diletantismus nejen ve vědě, nýbrž i v umění. Odpor k eklektismu a diletantismu vedl Šaldu k syntetismu. Syntetismus je cíl, čteme v Šaldově vědecké prvotině, a jindy: „*Harmonie ... má cenu, jen pokud překonává a vykupuje disonance a rozpory, a čím hlubší a vášnivější jsou rozpory, tím větší je i cena její.*“ Šalda prožíval napětí mezi vědou a uměním, chtěl jedno jediné všeobslhlé poznání, ale to může zprostředkovat jen syntéza vědy a umění.²⁸ Alespoň ve svém pracovním oboru — literární kritice — byl Šalda přesvědčen o naléhavosti této syntézy. Čteme u Šaldy často, že styl je výrazem osobnosti. Šalda se proto esejistickým stylem snaží prolomit meze vědy, její terminologie, hráze její vnitřní organizace v přesvědčení, že se tak syntéza opravdu dotvoří.

Šaldova snaha prolnout vědu uměním není nepodobna úsilí romantiků spojit rozloučené druhy poezie a sblížit je s vědou. Šaldovo

úsilí po syntéze nevedlo k synkretismu, tak jako nevedlo k synkretismu u největších romantiků 19. století. Šalda měl přitom odvalu prohlubovat a někdy i překonávat své pojetí starší pojetím soudržnějším. Proti nedocenení vědy obsaženém ve studii Umění a náboženství,²⁹ nedocenení, jež vzniklo tím, že Šalda na základě stavu soudobé vědy připisoval vědecké metodě snahu potlačit co nejvíce jedinečnost jevů, snahu převést jedinečné co nejvíc na všeobecniny, proti tomuto dobově vysvětlitelnému podcenění věd, zejména společenských, vytyčil Šalda v přednášce Dvojí dějepisectví, proslouvené roku 1928 v cyklu O smyslu českých dějin, názor nový; byl — jak Šalda sám napsal — důkazem „jeho vysokého hodnocení historiografie na žebříčku tvorby lidské“.³⁰

Jestliže Zd. Nejedlý roku 1913 ve sporu o smysl českých dějin požadoval po historikovi schopnost uměleckého vidění a tvoření, zřetel k člověku a společnosti, pak F. X. Šalda roku 1928 hovořil o historikovi, jenž má být filozofem a do jisté míry i básníkem.³¹ Ukázal jsem jinde,³² jak mnoho znamenal pro Nejedlého v době jeho redaktorství České kultury spoluredaktor tohoto časopisu F. X. Šalda. Na konci dvacátých let lze naopak pozornější analýzou zjistit Nejedlého vliv na Šaldu. Nejedlého vztah k Šaldovi a naopak Šaldův k Nejedlému je krásným svědectvím toho, že skutečné osobnosti, třebaže spolu někdy nesouhlasí, vždy se respektují, že jejich vzájemný nesouhlas nevylučuje vzájemnou úctu, a jistě nejen k jejich prospěchu, nýbrž k prospěchu celé národní kultury.

Do Bělohávkova sborníku Padesát let Zdeňka Nejedlého napsal Šalda studii o osobnosti jubilantově a zaujal v ní částečně kritické stanovisko k Nejedlého monografii o Smetanovi; viděl v ní víc snahu po extenzitě než po intenzitě. Nejedlého metodu studia B. Smetany jako reprezentanta národního obrození obhajoval Fr. Krejčí.³³ Krejčího stanovisko, teoreticky vyhocené, vedlo Šaldu k napsání studie Největší zážitek tvůrcův jest — jeho dílo.³⁴ Šlo tu o Šaldovu polemiku nikoliv s Nejedlým, nýbrž s jeho, jak se Šaldovi zdálo, nekritickým vykladačem Fr. Krejčím. Závěr studie byl Šaldovi příležitostí, aby uvedl část dopisu, který mu 4. 3. 1928 poslal prof. Nejedlý a o němž Šalda výslovně říká, že „vydává svědectví o přirozené noblese povahy Nejedlého“.³⁵ V dopise vyjadřuje Nejedlý své přesvědčení historika kultury národního obrození, přesvědčení, jež je podle něho v souladu s jeho přesvědčením socialistickým: „společnost nutno vykládat sociologicky, a proto píšu h i s t o r i i české společnosti nejen pro Smetanu, ale především pro ni samu“, a jinde poznamenává: „Je-li tu tedy moje metoda jiná, není to proto, že mám na umělcovo tvoření názor jiný než Vy... nemůže být řeči, že já bych u m ě l c e vykládal jinak než uměleckým tvůrčím procesem“.³⁶

Nejedlého dopis zdůrazňující historikův zřetel k společnosti byl Šaldovi sympatický, strhl jej k vyznání, jež není sice u Šaldy ojedinělé, ale není také pro něho, chápeme-li je jako celek a nikoliv jako vytrženou větu, zcela běžné: „*Nejsem nijaký individualista historický, který by kladl výlučně váhu na osobnost; nikoli, chci, aby nám historik ukázal osobnost, podmíněnou dobou a společností, právě jako společnost, vytvářenou osobnostmi nejrozličnějšího vnitřního složení. Hledám historickou polyfonii, harmonii... Vzájemný poměr osobnosti a společnosti nesmí být pouze vnějškový... nestačí nám znáti pouhé smýšlení umělcovo, pouhé jeho krédo, vyznávané ústy; musíme je viděti vtělované v tělo a krev jeho díla.*“³⁷ Mohl to napsat jen člověk, který dlouho přemýšlel o otázkách společenských věd i jako vědec-myslitel. Ne náhodně ztotožňuje se Šalda v letech třicátých s literárními historiky,³⁸ mluví o sobě jako o někom, komu jde prostě o poznání, jako o někom, jemuž byl a je subjektivismus cizí.³⁹

Považoval-li se F. X. Šalda v letech třicátých za literárního vědce výslovněji než dříve, znamená to, že překonal rozpaky soudobého literárního dějepisce, o nichž se rozepsal při rozboru českého překladu knihy Gustava Lansonova *Metoda literárního dějepisu*.⁴⁰ Šaldu stále znepokojovala okolnost, že vědecké poznání směřuje k postihování obecného a nikoliv jedinečného. Avšak od začátku své kritické praxe toužil Šalda po zvládnutí jedinečného. Nespokojoval se s pozitivistickým věděním o faktech, chtěl jejich poznávání nejen analýzou intelektuální, nýbrž především intuicí, která „*se rodí v duchu zdravém a pozorném z pouhého osvětlení rozumu*“.⁴¹ Šaldovi šlo o zživotnění literární historie: „*Chceme v historii obrození a vzkříšení celého života, i toho zdánlivě nepatrného a všedního.*“⁴²

Šalda požadoval od literárního historika, aby prožíval co nejintenzivněji přítomnost; jen odtud nalezne přístup k zasuté minulosti.⁴³ Rok na to, v V. ročníku *Zápisníku*, vztahoval Šalda svou koncepci funkčního historismu na svůj pracovní obor, na literární kritiku, jejímž úkolem je poznávat tvůrce. Šalda mluví v uvedené souvislosti o kritice strukturální, o kritice jako nauce vědecké, jako o uměnovědě, a vším tím opisuje směřování vlastní. Vedle kritiky jako vědy bude ovšem žít i kritika jako umění. Pojmem kritika rozuměl pak Šalda mnohost talentů: schopnost vědět i vidět, pochopit i hodnotit. Dodává k tomu: „*Jak zřídka může splnit tyto požadavky určitá osoba lidská!*“⁴⁴ Šalda, jenž evokoval faustovský žár osvícence Jos. Dobrovského, mohl o sobě říci s Faustem: „*Dvě duše mně, ach, v hrudi přebývá.*“ Moudrost Šaldova z posledních let jeho života pak tkvěla v tom, že tyto dvě duše žily vedle sebe pokojně. V tom bylo Šaldovo vítězství nad rozervaností, nad chorobnou jednostranností romantismu. Dvě duše osobností Šaldovy ne-

toužily odtrhnout se od sebe jako u hrdiny Goethovy básně, ale nemohly se spojit v jedinou, jež by obsáhla všechno poznání: syntéza vědy a umění je cíl, jehož zcela nedojdeme. Šalda šel za touto syntézou po celý život, a dosáhnuv na ní obrozeného klasicismu, získal i moudrost svých posledních let: dával umění i vědě, což jejich jest vyrovnaněji než v době svého mládí, respektoval jejich meze, jejich specifickou jaksi samozřejměji; dospěl „výrazové prostoty téměř takové, jaká přísluší nenucenému hovoru; donucuje jazyk vyjadřovat nesložitým způsobem věci složité“.⁴⁵ Je proto jen podnětnou hypotézou, řekneme-li — spolu s O. Králíkem —,⁴⁶ že Šalda v posledních letech svého života se vrací k svému východisku a opisuje celý kruh; Šaldův vývoj je tím vystižen jen zčásti.

Za syntézou šel i Zd. Nejedlý. Ve svých vrcholných monografiích směřoval k zúměleštění vědy při respektování její specifické. V posledních pracích však nedbal této specifické a podal v Dějinách českého národa i v Knize o kultuře beletristický výklad skutečnosti bez aparátu vědecky kritického, tj. výklad opřený jen o dosavadní vědění i o schopnost dějiny tvořit, svědectví, že i on této syntézy zcela nedosáhl.

Historik české kultury Zd. Nejedlý roku 1928 prohlásil, že umělce vykládá — stejně jako Šalda — uměleckým tvůrčím procesem. A kritik F. X. Šalda zas téhož roku píše, že chce po historikovi, aby ukázal dobovou podmíněnost osobnosti a její podíl na vývoji dané společnosti. Nejedlý chtěl tedy to, co dělal fakticky Šalda, a naopak Šalda zas požadoval po historikovi, co dělal Nejedlý. Nejedlého i Šaldovo vyznání svědčilo o shodě, jejich dílo však i o jednom podstatném rozdílu: Šalda po celý svůj život s velkou odvahou vykládal i hodnotil historické tvůrčí osobnosti z jejich díla a historické umělecké útvary, abych se vyjádřil v duchu Šaldova pojetí historika,⁴⁷ interpretoval z jejich nitra v jejich vnějšek. Zd. Nejedlý naopak vykládal historické osobnosti a útvary z vnějšku v jejich vnitřek, od historického prostředí postupoval k tvůrci a pak k jeho dílu. Metoda Nejedlého byla nesporně historičtější, vytvářela předpoklady pro objektivní analýzu uměleckého díla, i když nelze nevidět, že k analýze jedinečného se Nejedlý pro svůj zájem o historické žel mnohdy nedostal. Šalda přistupoval k rozboru jedinečného mnohem útočněji, s větším rizikem omylů; v tom byla a je jeho velikost. Protože byl vědecky poměrně dobře vyzbrojen, probíjával se od studia duše a díla k studiu jejich doby i domova.

Je tedy třeba překonávat nejen Šaldu Nejedlým, nýbrž i Nejedlého Šaldou; jen tak budeme hodni marxistů Julia Fučíka a Bedřicha Václavka, žáků a pokračovatelů obou těchto mistrů české kultury.

Poznámky:

Text zde zařazený je závěrečnou, dosud nepublikovanou částí rozsáhlejšího příspěvku, který na dvě pokračování vyšel ve Sborníku Vysoké školy pedagogické v Olomouci — jazyk a literatura 4, 1957, str. 131—138, a 6, 1959, str. 59—68. Třetí, závěrečná jeho kapitola již tiskem nevyšla, a to proto, že se zrušením Vysoké školy pedagogické v Olomouci a s přeměnou jejích učitelských fakult na fakulty Univerzity Palackého došlo i ke změnám v koncepci a plánování fakultních publikací. Můj příspěvek o F. X. Šaldovi měl některé nedostatky vyplývající z určité deskriptivnosti. Odborná kritika na to také upozornila [srov. Nezkušil, VI.: Vědecká práce na našich vysokých školách. — In: Česká literatura 1960, zvl. str. 348]. Vytýká- jíc mi, že jsem se spokojil jen s dešifrováním myšlenek Šaldových a že jsem v analýze ne- šel dál, nevšímajíc si kořenů Šaldových názorů, jejich dobových vztahů, že jsem zkrátka zůstal stát v půli cesty. Neodpovídal jsem v tisku na tuto výtku, protože kusost příspěvku byla do jisté míry vysvětlitelná i okolnostmi vnějšími, nemožností uveřejnit hotový text z roku 1957 v jeho relativní celistvosti ani během následujících tří roků. Až nyní, po dvaceti letech, publikuji tuto dosud nezveřejněnou a textově téměř nezměněnou kapitolu statě o Šaldově vztahu k literatuře národního obrození ve Zprávách Vlastivědného ústavu v Olomouci.

- ¹ Šalda, F. X.: Studie z české literatury, 1961, str. 130.
- ² Šalda, F. X.: Kritické projevy — 2, 1950, str. 250, dále vždy jen KP.
- ³ Šalda, F. X.: Studie z české literatury, str. 207.
- ⁴ Tamtéž, s. 211.
- ⁵ Šalda, F. X.: Duše a dílo, 1947, str. 65.
- ⁶ Šaldův Zápisník 1, str. 251, dále jen SZ.
- ⁷ Šalda, F. X.: Studie z české literatury, str. 210.
- ⁸ Šalda, F. X.: Studie z české literatury, str. 203: „Teprve Mácha tvoří první z naléhavosti doby, ze svého i z jejího žhavého nitra.“
- ⁹ SZ, str. 253 n.
- ¹⁰ Tamtéž, str. 260.
- ¹¹ Šalda, F. X.: Studie o umění a básnících, 1948, str. 37.
- ¹² SZ, str. 257.
- ¹³ Čeští radikální demokraté: O literatuře, 1954, str. 147—148.
- ¹⁴ Šalda, F. X.: Studie literárněhistorické a kritické, 1937, str. 197.
- ¹⁵ Tamtéž.
- ¹⁶ Srov. sborník statí J. V. Frič a demokratické proudy v české politice a kul- tuře, 1956.
- ¹⁷ Šalda, F. X.: KP—8, str. 337 n.
- ¹⁸ SZ 1, str. 199.
- ¹⁹ Tamtéž.
- ²⁰ Tamtéž, str. 251.
- ²¹ Šalda, F. X.: Studie literárněhistorické a kritické, str. 126.
- ²² SZ, str. 96, 97.
- ²³ Šalda, F. X.: Studie literárněhistorické a kritické, str. 128.
- ²⁴ KP—8, str. 55.
- ²⁵ KP—7, str. 22.
- ²⁶ Tamtéž.
- ²⁷ Šalda, F. X.: Duše a dílo, str. 57.
- ²⁸ Svědčí o tom i dopis prof. Jakubcovi z 4. 12. 1907, v němž Šalda jako re- daktor Noviny prosí literárního historika o spolupráci: „Rád bych měl ve svém listě vědu pouze živou, která má bolestný poměr k dnešku, která má něco říci dnešní kultuře, která pracuje na ní — vědu jako činitele duchové kultury, jako činitele na tvořícím se moderním názoru životním; tedy vědu, dovoleno-li tak říci, sub specie umění.“ [Literární archiv Památníku národního písemnictví, Praha.]
- ²⁹ Vyšla knižně 1914, nyní viz Šalda, F. X.: Studie o umění a básnících, 1948, str. 9—37.
- ³⁰ SZ 1, str. 96.
- ³¹ Tamtéž, str. 95.
- ³² Sborník Vysoké školy pedagogické — jazyk a literatura 3, 1956, str. 60 n.
- ³³ Česká mysl 24, 1928, str. 158—162, v článku Fakty, faktíky, faktičky.

- ³⁴ ŠZ 1, str. 18—26.
³⁵ ŠZ 1, str. 24.
³⁶ Tamtéž, str. 25.
³⁷ ŠZ 1, str. 25—26.
³⁸ ŠZ 5, str. 82.
³⁹ ŠZ 3, str. 18; viz též Mukařovský, J.: Kapitoly z české poetiky 1, 1948, str. 303 n.
⁴⁰ ŠZ 4, str. 97 n.
⁴¹ Jde o Šaldův citát z Descarta, srov. ŠZ 4, str. 102.
⁴² ŠZ 4, str. 112.
⁴³ Tamtéž, str. 113.
⁴⁴ ŠZ 5, str. 252.
⁴⁵ Mukařovský, J.: Kapitoly z české poetiky 1, str. 323.
⁴⁶ Králík, O.: F. X. Šalda a M. Zdziechowski. — In: Slovo a slovesnost 10, 1948, str. 216.
⁴⁷ ŠZ 1, str. 92, jde o staf Dvořákův dějepisectví.

Vít Dohnal

VÝZKUMNÁ A SBÍRKOTVORNÁ ČINNOST ARCHEOLOGICKÉHO ODDĚLENÍ OLOMOUCKÉHO MUZEA V LETECH 1974—1975

Hlavním úkolem terénní badatelské činnosti v letech 1974—1975 bylo dokončit výzkum středohradištního pohřebiště v Olomouci-Holici, dále dokončit sondáž kolem středověké ohradní zdi na dóm-ském návrší a provést poslední plánovanou etapu vyžádaného výzkumu na ohroženém hradisku z pozdní doby bronzové na kopci Tepenec v kat. území obce Jívová. V létě 1974 vyvstala navíc neodkladná potřeba výzkumu Rajského dvora mezi olomouckým dómem a románským objektem, který se jakožto Národní kulturní památka „Přemyslovský palác“ připravuje k zpřístupnění pro veřejnost, a kde by se v pozdějším termínu výzkum sotva dal uskutečnit. Kromě těchto hlavních akcí bylo provedeno několik záchranných výzkumů a od opavské expositury Archeologického ústavu v Brně byl převzat nálezový materiál z jejich výzkumu eneolitického hradiska v Hlinsku (okr. Přerov) v letech 1971 a 1972. Celkem se archeologické fondy v letech 1974—1975 rozrostly díky terénnímu výzkumu o víc než 12 000 sbírkových předmětů. Pokud se podaného přehledu týká, bylo z technických důvodů nutné omezit se jen na základní údaje o provenienci nálezového materiálu; u závažných akcí připojují ještě souhrn nejdůležitějších poznatků získaných výzkumem a doplňují odkazy na příslušnou literaturu.

Paleolit

Přírůstkové číslo 264/75 **DOLANY** [Olomouc]. Na jaře 1975 přinesli dva žáci pazourkovou čepel, kterou našli už v r. 1973 na poli v trati „Hejk“ mezi silnicí a sportovním hřištěm, asi 500–700 m severovýchodně od středu obce. Čepel (80×23×7 mm) je prohnutá, na hrotu a na jednom boku retušovaná. Povrch je z větší části šedobíle patinovaný a na basálním konci se zachoval zbytek povrchové kůry.

Neolit

332/74 **PŘÍKAZY** [Olomouc]. V létě 1974 předal M. Hubáček z Příkaz zlomek dlouhé čepel z červenohnědého radiolaritu. Čepel je na obou stranách po délce opatřena pilovitě vyštípanými zoubky, hrot chybí. Rozměry 149×28×8 mm. Čepel byla nalezena při obdělávání zahrady v pol. trati „Hráč“.

Eneolit

329/74 **HLINSKO** [Přerov]. Archeologický ústav ČSAV v Brně, expositura v Opavě, předal nálezový materiál ze systematického výzkumu hradiska s kanelovanou keramikou v r. 1971 [Pavelčík J., Fünfte Grabungsetappe bei Lipník (Bez. Přerov), Přehled výzkumů 1971, Brno 1972, 38–39].¹

341/74 **HLINSKO** [Přerov]. Archeologický ústav ČSAV v Brně, expositura v Opavě, předal nálezový materiál ze systematického výzkumu hradiska s kanelovanou keramikou v roce 1972 [Pavelčík J., Die sechste Grabungsetappe in Hlinsko bei Lipník (Bez. Přerov), PV 1972, Brno 1973, 21–22].

261/75 **SENICE NA HANÉ** [Olomouc]. Při hloubení močůvkové jámy u tzv. druhého kravínu v objektech místního JZD se na jaře 1974 našla lidská lebka, z níž část kalvy se dostala prostřednictvím litovelského musea do sbírek archeol. oddělení VÚO. Lebka ležela podle získaných informací ve žluté spraši v hloubce 150–190 cm pod dnešním povrchem. Hloubení jámy se provádělo strojem a na nález se přišlo až při ručním začišťování jámy. Podle nálezové situace se zdá, že šlo o hrob, jehož zbytek mohl zůstat neporušený v prostoru mezi jámkou a zdí kravínu. Nález pochází z téže lokality, kde se v roce 1955 při kopání jámy pro první kravín přišlo na tři kostrové hroby s keramikou zvoncovitých pohárů [Skutlil J., Nález pohřebiště zvoncovitých pohárů v Senici na Hané, AR 9 1957, 269 ad.; Trnáčková Z. Hroby lidu s kulturou zvoncovitých pohárů ze Senice na Hané, AR 22 1970, 93 ad.].

347/75 **BLATEC** [Olomouc]. Na upozornění J. Kuji z Olomouce, že je ve stěně hlínku blatecké cihelny obnažená pravěká jáma, provedlo archeol. oddělení záchranný výzkum, při níž byl vytěžen zbytek kulturní jámy, která byla už dlouhou dobu odkryta v západní stěně hlínku. Jáma kotlovitého tvaru (horní okraj asi 80 cm pod dnešním povrchem, dno 180 cm, průměr 160 cm) měla tmavou hlinitou výplň, v jejíž spodní vrstvě bylo volně rozptýleno množství střepů, drobných kousků červeně vypálené mazanice, přesleny, lastury rybníčních škeblí, úlomky zvířecích kostí a zuby, několik pazourkových úštěpků a parohová palice. Nejpočetnější jsou střepy z velkých nezdobených nádob, zastoupeny jsou také hrnce s lištovitými okraji, misky a další blíže neurčitelné nádoby. Našly se také střepy z velkého nálevkovitého poháru s vysokým prohnutým hrdlem oboustranně vyleštěného tmavohnědého povrchu, který je zdobený pásem vedle

¹ Přehled výzkumů, periodikum Archeologického ústavu ČSAV v Brně, dále jen PV.

sebe kladených prohlubní, dále část črpáčku se zaobleným spodkem a s páskovitým uchem a střepy z dalších dvou nezdobených pohárů. Jáma se našla v tomtéž hlínku, který je známý ze starších nálezů Chylových, Gottwaldových a Dobešových a byl označován buď jako hlíník Jungmannovy cihelny, anebo jako hlíník u hostince Kocanda. Podle získané keramiky patří zachráněná jáma do mladších fází kultury s keramikou nálevkovitých pohárů [Dohnal V., Kulturní jáma s keramikou nálevkovitých pohárů v Blatci (okr. Olomouc), PV 1975, Brno 1976, v tisku].

333/74 **OLOMOUC**, dómské návrší viz přír. č. 333/74 — hradištní.

349/75 **OLOMOUC**, Rajský dvůr u domu sv. Václava viz přír. 349/75 — hradištní.

Stará a střední doba bronzová

349/75 **OLOMOUC**, Rajský dvůr u domu sv. Václava viz přír. č. 349/75 — hradištní.

Kultura lužických popelnicových polí

330/74 **VEROVANY** (Olomouc). Při kladení kanalizace v trati „Záhumenky“ se přišlo v únoru 1974 na poli mezi střediskem JZD a silniční odbočkou z hlavní tovačovské silnice do Věrovan na žárové hroby s lužickou keramikou. Hroby patří k pohřebišti, které v minulosti bylo už několikrát porušeno [Kovář F., CVSMO 1914, 143; Trňáčkova Z., Lužické žárové hroby z Věrovan, AR 13 1961, 621—627; táž, Další lužický hrob z Věrovan, AR 21 1969, 238—239]. Podle sdělení O. Drkuly z místního JZD, který nálezy zachránil, šlo nejméně o tři hroby: Hrob 1/74 s větším bezuchým osudím, mísou s hrdlem a spodkem menší nádoby, dále hrob 2/74 s osudíčkem s lomenou výdutí a se šesti bronzovými předměty (puklice, kroužek a tenké náramky a jejich zlomky) a hrob 3/74, který obsahoval menší zdobené osudí, spirálovité trubičky z tenkého drátku, drátěný náramek a úlomky drátu). Další zachráněné nádoby jsou bez nálezových celků (osudí s vypnulínami, okřín, mísa s hrdlem a střepy z dalších nádob). Zachráněné nálezy patří do staršího stupně lužické keramiky a časově se řadí k nálezům zachráněným zde už v dřívějších letech [Dohnal V., Lužické žárové hroby ve Věrovanech (okr. Olomouc), PV 1974, Brno 1975, 23—24].

335/74, 346/75 **JÍVOVÁ** (Olomouc). V letních měsících 1974 a 1975 byly uskutečněny poslední dvě z pěti plánovaných výzkumných etap na pozdněbronzovém hradisku na vrcholu kopce „Tepenec“. Během těchto dvou sezón byla dokončena zjišťovací sonda (celková délka 120 m, šířka 5 m), s níž se začalo v r. 1972 na západním okraji opevněného areálu [Dohnal V., Terénní badatelská a sbírkotvorná činnost archeologického oddělení olomouckého muzea v letech 1971 až 1973, Zprávy VÚO 176 1975, 16—17]. V r. 1974 šlo o to dostat se co nejdále z dosahu lomu, jemuž už na závěr sezóny 1973 padlo za oběť jihozápadní nároží velké kamenné středověké budovy, která krátce před tím byla objevena, a která v zimě 1974/75 zmizela celá. V roce 1974 byl podrobně prozkoumán úsek 60 metrů dlouhý, zabírající k osídlení nejvhodnější část hradiska. Hned pod drnem se objevila šedohnědá kulturní vrstva se střepy z pozdní doby bronzové a jen s několika málo střepy halštatskými (HaC) a s ojedinělými střepy středověkými. Hned ve čtverci 1/74 se našla téměř nepoškozená brýlovitá spona z bronzového drátu s osmičkovitou kličkou uprostřed a drobná bronzová pukličkovitá nášivka, která ležela opodál. Proti očekávání jsme v tomto úseku sondy zjistili pouze jednu kulturní jámu z pozdní doby bronzové. Jáma měla nepravidelný protáhlý tvar (delší osa ve směru JZ—SV byla 5 m dlouhá, kratší osa byla 3 m dlouhá) a v jejím okolí ležely porůznu středně velké a velké lomové kameny, které zřejmě byly kdysi použity v nadzemní části objektu, kdežto jáma

sama byla zahroubenou částí zemnice (v nejhlubším místě byla jáma 60 cm hluboká). Jáma zjištěná v r. 1974 je druhým sídlištním pravěkým objektem na Tepenci (první objekt tohoto druhu se nacházel pod zmíněným nárožím středověké budovy, srv. Dohnal V., op. c. 17) a zdá se tedy, že osídlení hradiska v pozdní době bronzové nebylo nikterak husté. V poslední výzkumné etapě jsme se soustředili na 25 m dlouhý úsek na jihovýchodním konci sondy, který ještě zbýval k výzkumu. Terén v těchto místech od západu dosti prudce stoupá a vytváří jakýsi mohutný val, který tvoří jihovýchodní okraj opevněné plochy. Na tomto konci sondy byly položeny čtyři čtverce (pátý nejnižší pložený čtverec nebylo možno zkoumat, neboť tam stál veliký buk, který nebylo povoleno skácet), které potvrdily původní předpoklad, že v těchto místech se středověkou ohradní zdí se nedá počítat (Dohnal V., Zjišťovací sondáž na Tepenci (katastr Jívová) pravěká část (okr. Olomouc), PV 1971, Brno 1972, 62–63), ale že na hřbetu přírodního jakoby valového tělesa byl situován pravěký val, z něhož ovšem zůstala jen nepříliš rozsáhlá kamenná destrukce. Destrukce začínala hned pod drnem a končila na intaktním podloží (skála místy pokrytá jílovitou zemínou); na východním úbočí, které prudce spadá do údolí, snad k této destrukci patří množství kamene, ležícího na dnešním povrchu. Oproti situaci, jak jsme ji zjistili na západním konci sondy, nenašli jsme na východním konci sondy velké balvany, které nepochybně tvořily základ pravěké hradby na západním obvodu hradiska. Rovněž objemově byla destrukce na východním obvodu menší, jakoby pravěká hradba v tomto místě byla slabší, neklame-li skutečnost, že se zde pohybujeme v bezprostřední blízkosti jádra středověkého hradu, k jehož výstavbě mohlo být kamení z rozpadlého pravěkého valu použito ve větší míře než z poněkud vzdálenějšího valu západního. Pokud se nálezového materiálu týká ve východním konci sondy, bylo nálezů méně než v západních částech sondy a převládá materiál středověký; kulturní vrstva se zde však nezachovala. Během výzkumu v r. 1975 jsme měli možnost zjistit ještě jednu okolnost, která nepřímo potvrzuje výklad, že ve středověku na jihovýchodní a východní straně kamenná hradební zeď nestála. V zimě 1974/75 projížděl branou v severozápadní části valového opevnění velký buldozer, při čemž hlinité konce obou klešovitě se přesahujících valů byly odstraněny, aby stroj po cestě mohl projet. Ukázalo se, že zde skutečně jde o starou bránu, a to ve středověké ohradní zdi, která je pod hlinitým příkrovem dost dobře zachovaná. Zeď je postavena z pečlivě skládaného lomového kamene spojeného pojivem, které se jeví jako jílovitá zemina. Existencí kamenné zdi ve valu můžeme vysvětlit, proč val na severní a severozápadní straně hradiska je nápadně dobře zachovaný a asi uprostřed západní strany opevnění náraz končí a dál pokračuje val o mnoho nižší, který působí dojem jen jakéhosi odpočinku v dosti strmém svahu. Tento rozpadlý val je totiž zbytek opevnění pozdněbronzového hradiska, jak se to ukázalo na obou koncích zjišťovací sondy. Středověká ohradní zeď tedy byla postavena na zbytcích pravěkého valu a můžeme předpokládat, že rozsah pravěkého hradiska se kryje s dodnes dobře sledovatelným opevněním předpolí středověkého hradu. Fakt, že středověká fortifikace je sice velmi dobře zachovaná, ale nachází se na severozápadní, severní a místy i východní straně, lze snad vysvětlit tím, že toto opevnění bylo opuštěno v rozestavěném stavu.

263/75 CHOLINA (Olomouc). Na jaře 1975 vyryl N. Kohoutek na své zahradě za domem č. 109 část starolužického okřínu, který podle čerstvých lomů byl asi v zemi celý a mohl pocházet z hrobu (Dohnal V., Lužická keramika v Cholině (okr. Olomouc), PV 1975, Brno 1976, v tisku). Hrobový nález lužický se uvádí také ze zahrady domu č. 146 (Nekvasil J., Náhodný objev v Cholině (okr. Olomouc), PV 1970, Brno 1971, 81) zničený tam v r. 1940. Střepy keramiky z pozdní doby bronzové získalo litovelské muzeum už dříve v poloze „u Dvorku“ (nyní v archeol. odd. VÚO) a na podobné nálezy se přišlo i ve školní zahradě (Nekvasil J., op. c. 81).

267/75 NÁKLO (Olomouc). Ve svahu „Stráň“ asi 200 m severně od hřbitova v Mezicích našli nákelští školáci mladoluzické osudíčko (v. 97 mm) a nezdobený kónický šálek (v. 60 mm). Obě odevzdané nádoby jsou jen málo poškozené a působí dojmem, jakoby šlo o nálezy z hrobu (Dohnal V., Lužická žlábkovaná keramika z Nákla (okr. Olomouc), PV 1975, Brno 1976, v tisku). Zmíněný svah odděluje inundační území řeky Moravy od ostatního výše položeného terénu a obsahuje nálezy i jiných pravěkých kultur (srv. přír. č. 331/74 — Řím).

344/75 OLOMOUC, nám. Republiky. V létě 1975 se rušila stará kamenná dlažba na nám. Republiky a nahrazovala se novým asfaltovým povrchem a zároveň byl chodník u kašny Tritonů oddělen od sousední parkovací plochy nízkou kamennou zídou. Při kopání základové rýhy pro zídku se přišlo na dva pravěké objekty. V prvním z nich (11 m západně od kašny) se našel neúplný staroluzický džbán (120 mm) a kus dna velké nádoby; druhý (17,5 m od kašny směrem východním) objekt obsahoval větší množství střepů z druhotně přepálených nádob věteřovskomohylového horizontu. Žádný z objektů nebylo možno pro rychlý postup prací zkoumat (Dohnal V., Staroluzické a mohylovo-věteřovské nálezy v Olomouci, PV 1975, Brno 1976, v tisku).

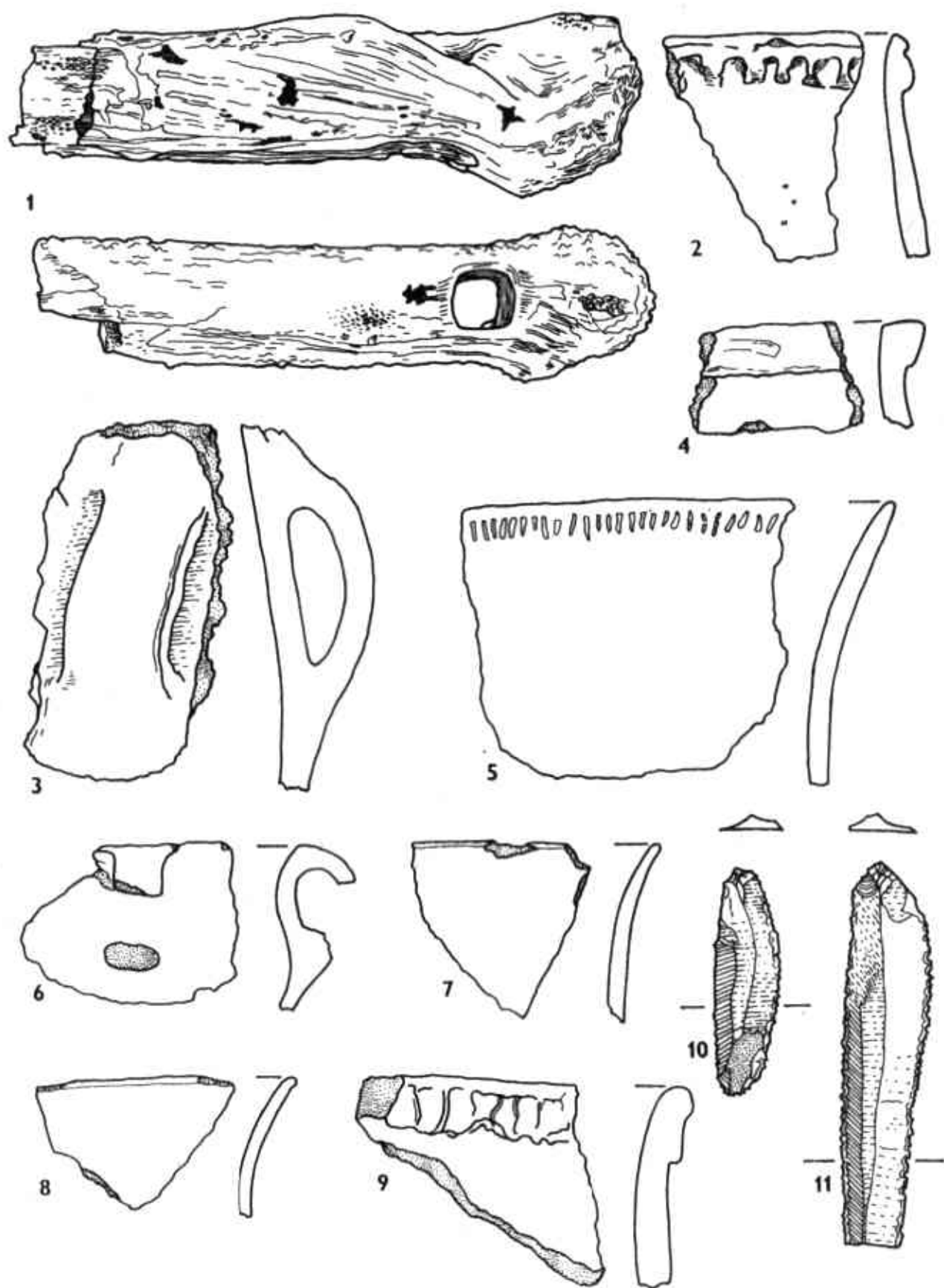
348/75 BLATEC (Olomouc). V totéž hlínku, kde se nacházela jáma s keramikou nálevkovitých pohárů (srv. přír. č. 347/75 — eneolit) byl obnažen větší počet kulturních jam s keramikou lužických popelníkových polí z konce doby bronzové. Objekty se nacházely na severní straně hlínku, kde byla provedena skrývka horních humusových vrstev, při čemž byly zničeny horní části jam, takže z nich zůstaly už jen nejspodnější části zahlobené do žlutky v úrovni 80–100 cm pod dnešním povrchem. Situace byla značně nepřehledná, neboť povrch odkryté plochy byl rozježděn těžkými vozidly (Dohnal V., Pozdněbronzové sídlištní nálezy z Blatce (okr. Olomouc), PV 1975, Brno 1976, v tisku). Podobné nálezy byly na lokalitě pozorovány už dříve (Trnáčková Z., Přírůstky archeologického oddělení Vlastivědného ústavu v Olomouci v roce 1962, Zprávy VÚO 110 1963, 17).

ŘÍM

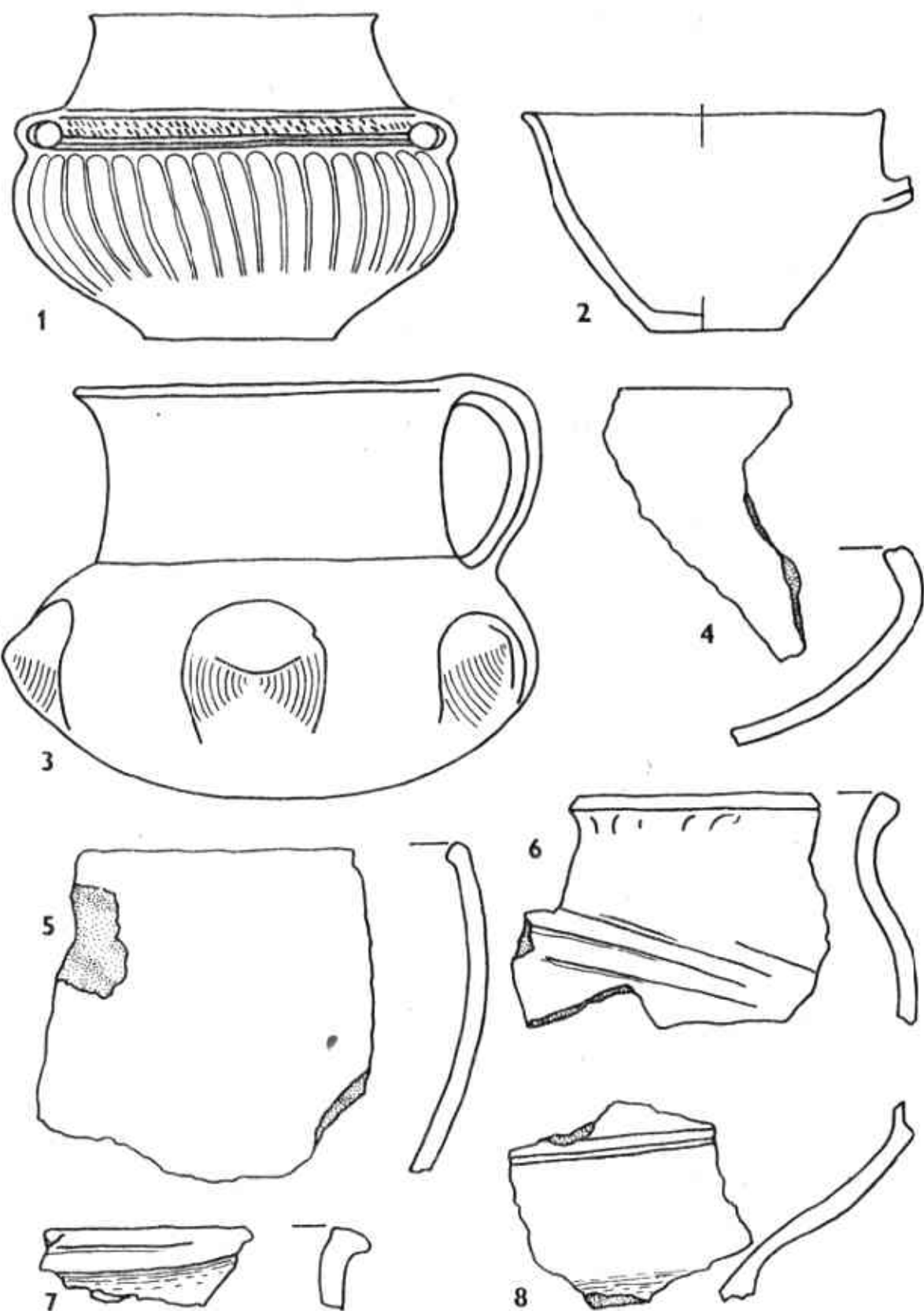
331/74 NÁKLO (Olomouc). Severně od hřbitova v Mezicích našli školáci střepy z hrubé germánské keramiky. Jde o nálezy z kulturní vrstvy, která začíná pod orníci a je 20–30 cm silná (Dohnal V., Nálezová zpráva č. j. 348/75 v archivu AÚ ČSAV v Brně). Zmíněnému svahu se říká „Stráň“ a našla se v něm i keramika lužická (viz přír. č. 267/75 — kultura lužických popelníkových polí).

HRADIŠTNÍ

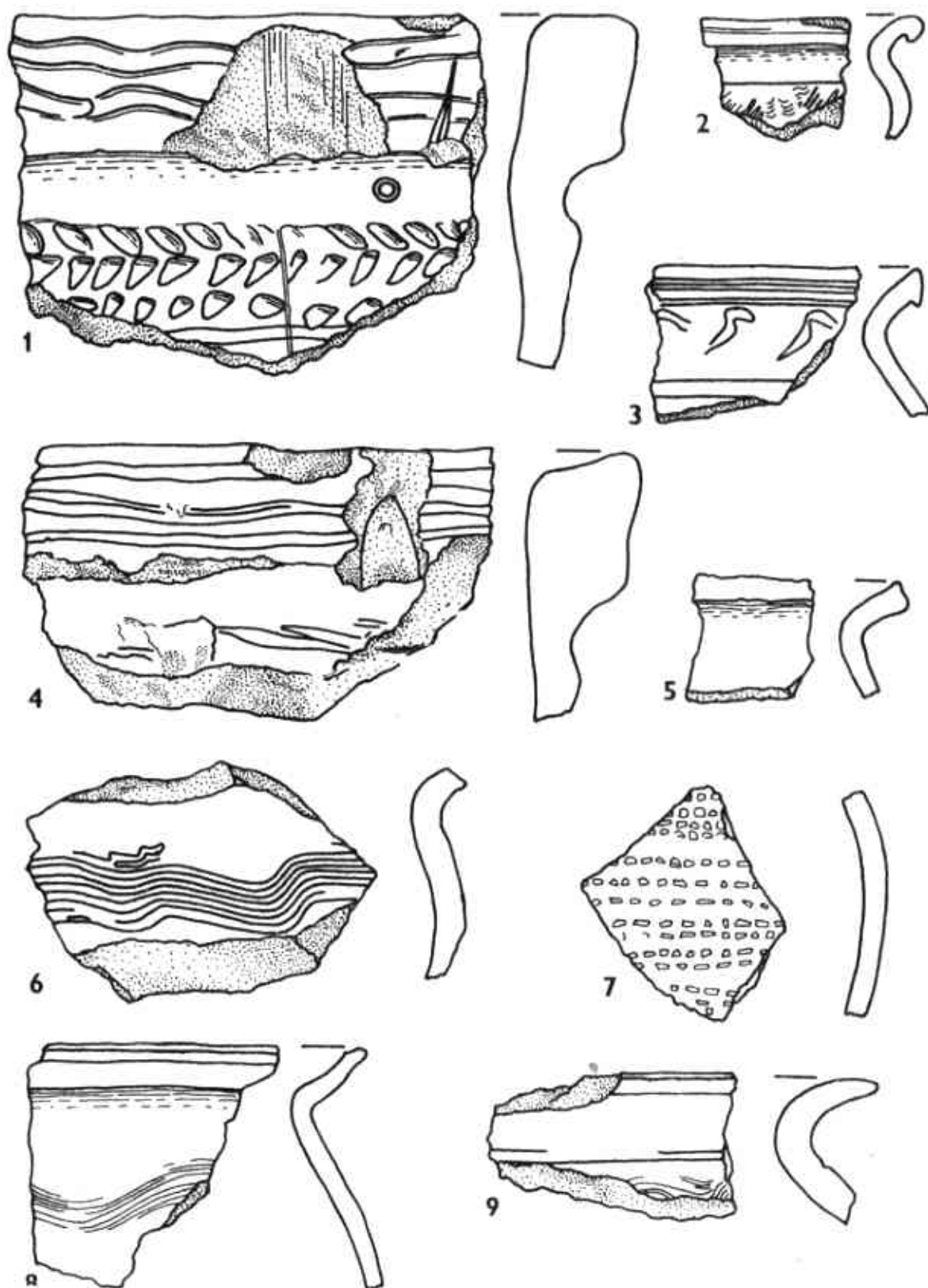
333/74 OLOMOUC, dómské návrší. V průběhu celého roku 1974 prováděl n. p. Geoindustria sondáž podél hradebních zdí na obvodě dómského návrší. Akce, jejímž účelem bylo získat především technické informace pro plánovanou sanaci středověkých hradeb, byla započata v r. 1972 (Dohnal V., Terénní badatelská a sbírkotvorná činnost..., Zprávy VÚO 176 1975, 24–28; též, Sondáž na dómském návrší v Olomouci, PV 1973, Brno 1974 160–111; též, Pokračování sondáže na dómském návrší v Olomouci, PV 1974, Brno 1975, 86–91) a skončila v lednu 1975. Celkem bylo vyhloubeno 52 sond (z toho v roce 1974 sonda 15 a 43–52), které přinesly velmi cenná zjištění a množství nálezového materiálu, týkajícího se několikanásobného pravěkého a zvláště pak slovanského a středověkého osídlení lokality. Pozorování v sondě 15 (u tzv. „Barborky“) i v některých dalších sondách na severní straně opevnění mají vztah k vývoji opevnění v mladší době hradištní a doplňují poznatky získané při výzkumu Rajského dvora (srv. přír. č. 349/75 — hradištní).

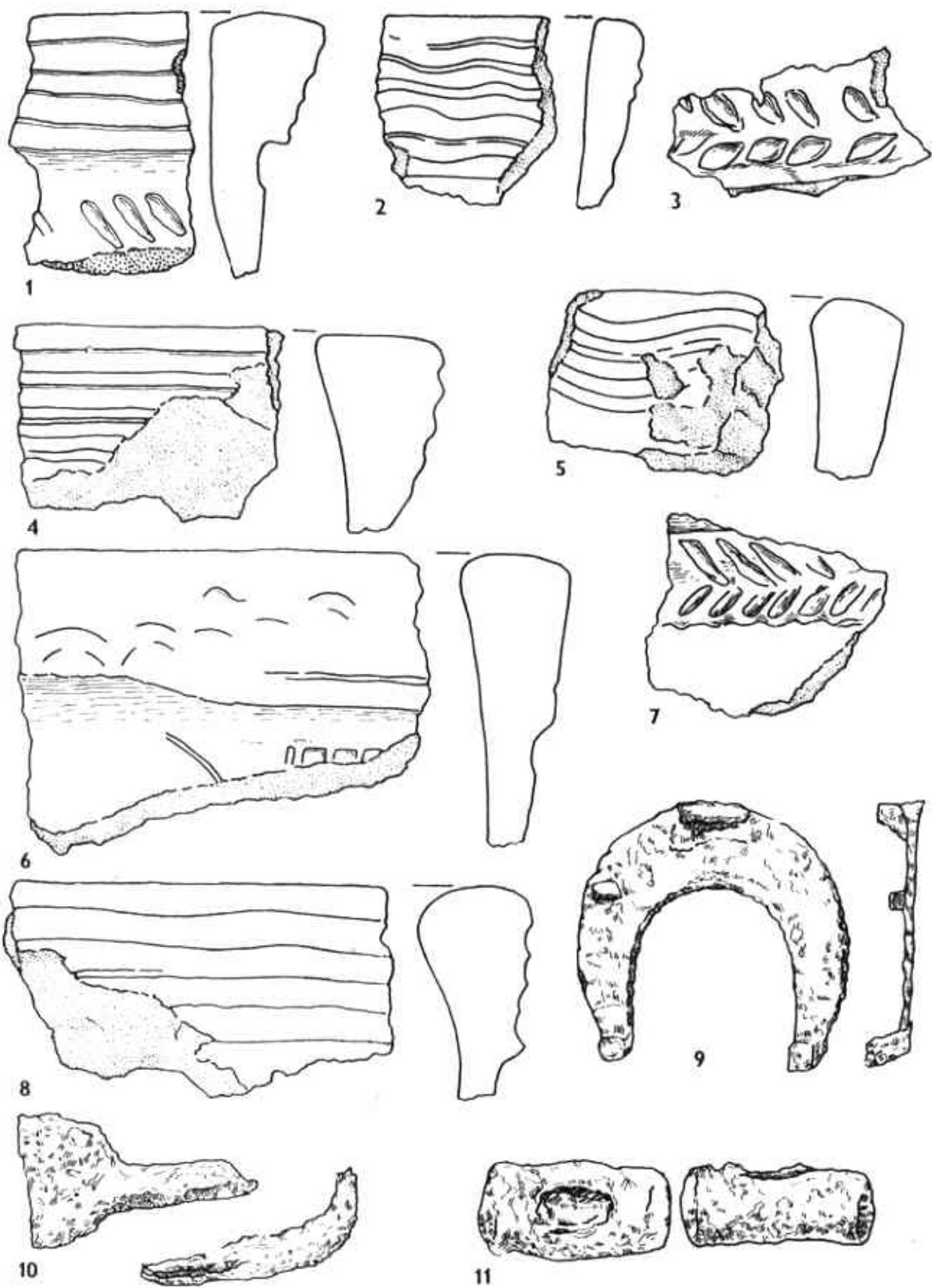
1—9 Blatec (P 347/75 — eneolit); 10 Dolany (P 246/75 — paleolit); 11 Příkazy (P 332/74 — neolit)

1—2 Náklo [P 267/75 — kult. luž. popel. polí]; 3 Olomouc, nám. Republiky [P 344/75 — kult. luž. popel. polí]; 4—8 Náklo [P 331/74 — řím]

1, 4 Tršice (P 265/75 — hradištní); 2, 3, 5—9 Olomouc, nám. Republiky (P 345/75 — hradištní)

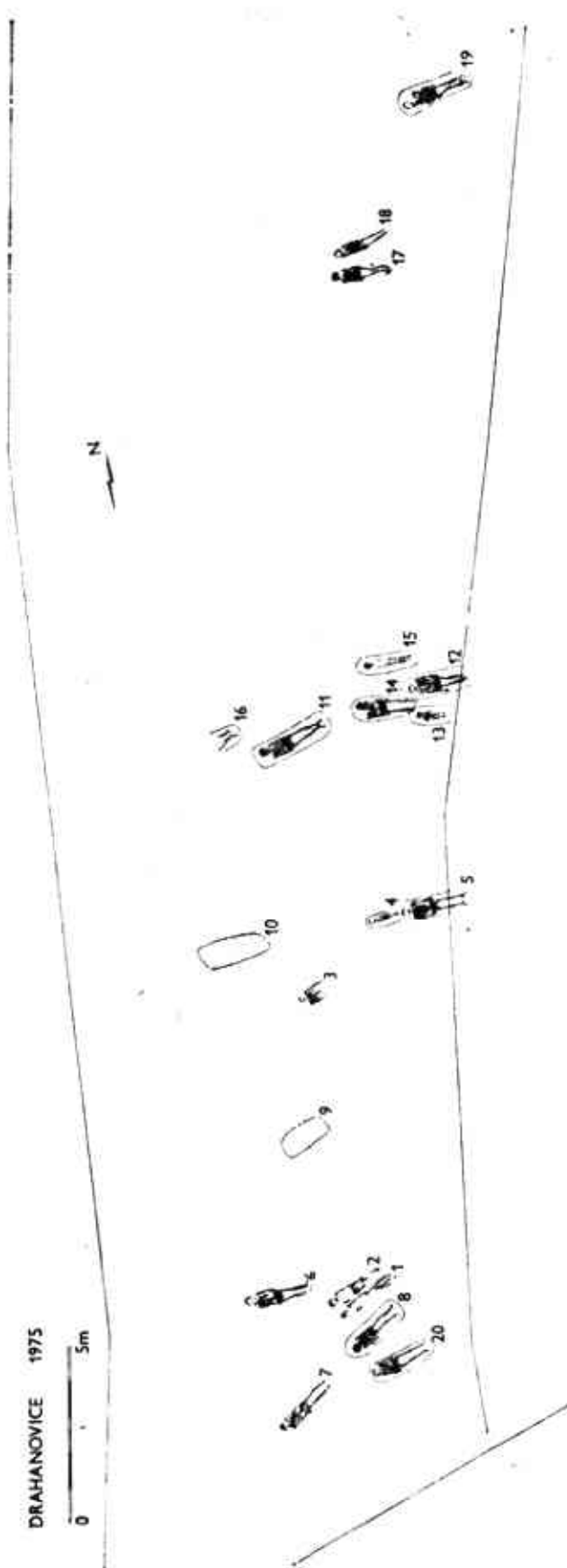
1—11 Velký Újezd (P 266/75 — hradištní)

334/74 OLOMOUC-HOLICE. V červenci 1974 byla provedena pátá etapa výzkumu středohradištního pohřebiště na pozemcích Šlechtitelské a semenářské stanice a sousedního podniku MEZ. Pokračovalo se v sondáži pomocí šachovnicovitě kladených rýh (5×0,8 m). Celkem bylo položeno 41 sond o úhrnné délce 205 m, a to na západní a severní straně zkoumané plochy. Podařilo se objevit ještě tři hroby, z nichž dva (hrob 19 a 21) byly úplně bez milodarů, ve třetím se našly u pravé nohy zbytky dřevěného vědérka se železným kováním. Všechny hroby tvořily opět malou skupinku, která je od ostatních hrobů oddělena prázdnými plochami (Dohnal V., Pohřebiště ze střední doby hradištní v Olomouci-Holici, PV 1974, Brno 1975, 47–48). Tím byl zjišťovací výzkum uzavřen; lokalita se bude však i nadále sledovat.

262/75 DRAHANOVICE (Olomouc). Na začátku března 1975 ohlásil předseda drahanovického MNV V. Ostrý, že se při skrývce ornice na staveništi nové koleje železniční přípojky pro místní cukrovar objevují lidské kosti. Pod vrstvou hnědé hlíny se v hloubce 80 cm pod dnešním povrchem objevilo na úrovni spráskaného podloží celkem 21 hrobů z mladší doby hradištní. Podle jejich rozmístění na odkryté ploše (pruh 12 m široký, který se od železničního přejezdu stáčet velkým obloukem k severovýchodu) bylo zřejmé, že jde o západní okraj pohřebiště, pokračujícího dále k východu na plochy dosud užívané jako pole. Hrobové jámy měly obdélníkový tvar a podle tmavší výplně se daly ve žlutce dobře zjisti. Pohřbení byli uloženi hlavou k západu, v natažené poloze na zádech a s rukama většinou podél těla. Téměř všechny hroby byly poškozeny (tlakem buldoseru nejvíce utrpěly lebky) a tři z nich (9, 10 a 16) byly úplně zničeny. V ostatních případech se dala zjisti poloha těla a umístění případných milodarů. Hroby nebyly uloženy v řadě, jak to u těchto pohřebišť obvykle bývá, ale tvořily malé skupinky navzájem od sebe oddělené prázdnými plochami. Kamenné, zbytky dřev, příp. jiné nálezy, které by nasvědčovaly zvláštní úpravě hrobů, nebyly zjištěny. Pokud se hrobové vybavy týká, bylo pohřebiště přes všechno poškození poměrně bohaté. Nejbohatší byl hrob 8, který obsahoval 1 minci a dvě stříbrné záušnice. V jiných třech hrobech se našlo po jednom denáru (hrob 5, 11 a 14), v pěti hrobech byly pouze záušnice a zbývajících dvanáct hrobů bylo úplně bez nálezů. Podle denárů i podle záušnic malých rozměrů se pohřebiště používalo ve druhé polovině 11. stol. (Dohnal V., Mladohradištní pohřebiště v Drahanovicích [okr. Olomouc, PV 1975, Brno 1976, v tisku; též, Mladohradištní pohřebiště na Olomoucku, AR 29 1977, v tisku). Lokalita se nachází u silnice vedoucí podél severního okraje cukrovaru a východně od kapličky, stojící u silniční křižovatky, tedy zhruba v týchž místech, kde se před lety přišlo na nálezy kultury lužických popelníkových polí (Kovář F., Archeologické nálezy v okolí olomouckém, ČVSMO 35 1924, 128).

265/75 TRŠICE (Olomouc). Akad. malíř S. Krátký z Vinar našel na polích za kaplí sv. Kunhuty dva okrajové střepy z velkých tuhových zásobnic, z nichž jeden je opatřen otvorem pro reparační svorku (Dohnal V., Pozdněhradištní keramika z Tršic [okr. Olomouc], PV 1975, Brno 1976, v tisku). Zachráněné střepy jsou zatím prvními raněstředověkými nálezy z katastru obce.

266/75 VELKÝ ÚJEZD (Olomouc). Na jaře 1975 sesbíral K. Domes z Vel. Újezda střepy a železné předměty, které se dostaly na povrch v poraně části luk v trati „Na městském“. Lokalita se nachází asi 300 m severovýchodně od tzv. Záhumenského mlýna na potoku Olešnice a už při poslední orbě v jiné části luk se přišlo na skvrny tmavé hlíny a zuhelnatělého dřeva. Kromě železných předmětů (podkova, železná palička a úlomku kováni?) se našly hlavně střepy z velkých tuhových zásobnic, datovatelné do 12. stol. (Dohnal V., Pozdněhradištní nálezy z Velkého Újezda [okr. Olomouc], PV 1975, Brno 1976 v tisku).

Asi 1 km severozápadně od trati „Na městském“ se nachází les „Boří“, na jehož východním okraji je malé kruhové valové opevnění (prům. asi 40 m), novověkými výkopy značně poškozené, kam L. Hosák lokalizuje tvrz Žibřida z Újezda, vzpomínaného k r. 1324 (Hosák L., Recenze knihy K. Domese Z historie Velkého Újezda a okolí, Velký Újezd 1966, otištěná ve VVM XIX-1 1967, 141).

345/75 OLOMOUC, nám. Republiky. Po odstranění staré dlažby (srv. přír. čís. 344/75 — kultura lužických popelnicových polí) se v západní části nynějšího parkoviště před budovou vojenského archivu daly v tmavé hlíně pozorovat skvrny černé zeminy, které podle střepů zachráněných O. Vaňákem, lze datovat do mladší doby hradištní. Také ve východní části náměstí, před budovou hlavní pošty se přišlo na zbytky kamenných zdí, které patrně souvisejí se zástavbou v okolí zmizelého raněgotického kostela P. Marie na Předhradí. Poněkud severněji, mezi kašnou a budovou knihovny byl porušen větší počet kostrových hrobů, které zřejmě patří ke hřbitovu u zmíněného kostela a v blízkosti jižního okraje kašny se při kladení telefonních kabelů v r. 1974 daly pozorovat ve vykopaných rýhách zbytky dvou mohutných kamenných zdí, které snad paralelně vedle sebe přetínají tento prostor v severojižním směru.

349/75 OLOMOUC, Rajský dvůr u sv. Václava. V měsících září a října 1974 a pak od května do konce října 1975 byl proveden výzkum Rajského dvora u olomouckého domu. (Dohnal V., Výzkum Rajského dvora u olomouckého domu (okr. Olomouc), PV 1974, Brno 1975, 67; též, Die Beendigung der Grabung des Paradieshofes bei der Olmützer Domkirche, PV 1975, Brno 1976, v tisku). V podstatě šlo o revizní výzkum, neboť na tomto dvoře se sondovalo už během poslední přestavby kostela v letech 1883—1896 (Richter V., Raněstředověká Olomouc, Praha—Brno 1959, 70 — tam shrnuta starší literatura) a potom v letech 1948—1949 (Reichterová K., Přemyslovský hrad a předhradí v Olomouci, AR I 1949, 60-73; též, Osídlení z doby bronzové v Olomouci, AR 8 1956, 469—473). Výzkum byl proveden formou plošného odkryvu (s ohledem na zachování stability okolních gotických zdí jsme zkoumali pouze plochu 13,8×10,5 m, ačkoliv celková rozloha dvora je 15,6×10,5 m) a zároveň jsme provedli zjišťovací sondáž v přílehlých křížových chodbách. Po technické stránce byl výzkum značně náročný už tím, že úroveň dvora bylo třeba snížit o 300—360 cm, aby se dosáhlo intaktního podloží, přičemž veškerou zeminu bylo třeba transportovat po lešení na skládku na parkánu a také tím, že terén byl na mnoha místech porušen druhotnými zásahy (staré sondy, rýhy pro kanalizaci a bleskovody, částečná terénní úprava barokního původu apod.). Přestože si zpracování výzkumu vyžádá ještě delší dobu, dá se poukázat alespoň na některé důležité poznatky, týkající se mladší doby hradištní (stranou ponechávám několikánásobné osídlení lokality v pravěku): 1. slovanské osídlení reprezentuje na zkoumané ploše kulturní vrstva a zbytky dvou sídlištních objektů s keramikou 10. stol. — 2. pozůstatky sídlištní vrstvy byly překryty silnou navázkou, která je datovaná keramikou a denárem Spytihněva II. (1056—1061) — 3. do navázky byly ukládány hroby bez milodarů — 4. používání pohřebiště bylo ukončeno výstavbou rozsáhlého kamenného objektu obdélníkového půdorysu.

Středověk — novověk

337/74 OLOMOUC. Při terénních úpravách okolí nového silničního mostu jižně od plynárny na Nových Sadech se dostaly na povrch střepy pozdně středověké, příp. novověké keramiky, které zachránil jeden olomoucký školák. Lokalita leží na pravém břehu Moravy ve vzdálenosti asi 50 m od mostu směrem po proudu a je asi 15 m od břehu řeky. Mezi nálezy střepů z okrověžlutých a červených nádob jsou i zlomky kachlů.

Grabungs- und Sammeltätigkeit der archäologischen Abteilung des Olmützer Museums in den Jahren 1974—75

In der Berichtszeit vermehrten sich die prähistorischen als auch die mittelalterlichen Sammlungen der archäologischen Abteilung durch zahlreiche Neufunde, die als Zufallsfunde ins Museum gelangten, grösstenteils aber bei der Terrainforschung gewonnen wurden. Als wichtigste sind die Rettungsgrabung des spätbronzezeitlichen Burgwalles auf dem Tepenec (Katastral-Gemeinde Jívová, Bez. Olomouc), weiter die Untersuchung des mittelburgwallzeitlichen Gräberfeldes in Olomouc-Holice, die Rettungsgrabung des jungburgwallzeitlichen Friedhofes in Drahanovice (Bez. Olomouc) und die Erforschung der ehemaligen Olmützer Burg auf der Anhöhe des heutigen Domes zu nennen.

Die Erforschung der durch einen Steinbruch gefährdeten mittelalterlichen Burg „Tepenec“ (14. Jahrhundert) deutete an, dass diese von zwei tiefen Bachtälern umgebene Landzunge schon in der Urnenfelderzeit dürfte besiedelt worden sein. Die Feststellungs-sonde (120×5 m), die die Landzunge überquerte, hat bestätigt, dass die mittelalterliche Burg an Stelle eines spätbronzezeitlichen Burgwalles aufgebaut worden war. Die prähistorische Besiedlung ist durch eine Kulturschicht und zwei Siedlungsobjekte belegt. Dem Fundmaterial nach handelt es sich um die Lausitzer Urnenfelderkultur in ihren spätbronzezeitlichen und früheisenzeitlichen Zeitabschnitten. Die Siedlung wurde durch einen einfachen Steinwall geschützt, der lediglich in dem steilen Abhang auf der südwestlichen Seite der Landzunge als eine Terasse spürbar ist. An der nordwestlichen und nördlichen Seite wurde der zerfallene prähistorische Wall in eine steinerne Umfassungsmauer umgewandelt, die die Vorburg des mittelalterlichen Tepenec schützt, wie es bei einer zufälligen Beschädigung des Walles an der Stelle des ursprünglichen Tores festgestellt werden konnte. Zur mittelalterlichen Fortifikation gehört auch die im Felsen ausgebrochene Schlucht an der Nordseite. Vom Osten scheint die mittelalterliche Vorburg offen gelassen zu sein und es hat den Anschein, als ob die Befestigung unvollendet geblieben wäre.

Im Sommer 1974 ist die Untersuchung eines mittelburgwallzeitlichen Gräberfeldes in Olomouc-Holice abgeschlossen worden. In fünf Grabungssaisonen (vom 1970) sind insgesamt 21 Skelettgräber gefunden worden, die nach ihrer Ausstattung in die Grossmährische Zeit angehören. Die Gräber bildeten kleine Gruppen, die durch Flächen ohne Gräber voneinander getrennt waren.

Im Frühjahr 1975 wurde auf Grund einer Fundmeldung die Rettungsgrabung eines jungburgwallzeitlichen Friedhofes in Drahanovice durchgeführt. Bei der Bodenabtragung durch eine Planiermaschine ist der westliche Rand des Friedhofes mit 21 gruppenweise beigesetzten Körpergräbern freigelegt worden. Die überwiegend schwerbeschädigten Gräber sind wegen kleiner Schläfenringe sowohl auch fünf Denare der mährischen Teilfürsten in die zweite Hälfte des 11. Jahrhunderts zu datieren.

In Winter 1974/75 sind die im 1972 begonnenen Sondagearbeiten entlang der mittelalterlichen Umfassungsmauern um die Domanhöhe in Olomouc beendet worden. Es handelte sich um 52 Schächten, die zwar für die Zwecke der künftigen Sanierung der Wallmauern geplant waren, jedoch wichtige Erkenntnisse für die Entwicklung der hiesigen Befestigung gewährten. Nach den gewonnenen Beobachtungen wurden die ältesten frühmittelalterlichen Steinmauern schon im 14. Jahrhundert rekonstruiert und erhöht; der letzte Umbau der Dombefestigung ist barock.

In den Jahren 1974—1975 wurde eine Flächenabdeckung des Paradieshofes bei der Bischofskirche des Hl. Wenzels in Olomouc realisiert. Der Hof ist von Ambiten eines gotischen Kreuzganges (1364—1380) umgeben. Der westliche und nördliche Ambitus ist in die Aussenmauern des bekannten romanischen Palastes eingebaut (jetzt für das Nationalkulturdenkmal erklärt worden). Der Paradies-

hof wurde in der Vergangenheit schon zweimal untersucht (die Sondierungen waren dort im Zeitraum 1883—1896 und dann 1948—1949 durchgeführt). Bei der jetzigen Flächenabdeckung sind wichtige Ergebnisse erzielt worden, die vorläufig in folgende Thesen zusammengefasst werden können: 1. Die Lokalität hat vierfache prähistorische Besiedlung (im Neolithikum die Lengyel-Kultur, im Aneolithikum die Kultur kannellierter Keramik, in der Frühbronzezeit/Mittelbronzezeit der Věteřov-Typus, in der Früheisenzeit die Lausitzer Urnenfelderkultur) — 2. Die slawische Besiedlung ist durch eine Kulturschicht repräsentiert, die nach dem Scherbenmaterial in das 10. Jahrhundert gehört — 3. Die Kulturschicht ist mit einer mächtigen Aufschüttung bedeckt, die nach einem Münzfund (Denar des Spytihněv II. (1055—1061) und nach der gefundenen Keramik während der zweiten Hälfte des 11. Jahrhunderts entstanden sein dürfte — 4. in die Aufschüttung sind mehrere Skeletgräber ohne Beigaben eingetieft — 5. auf derselben Stelle ist ein steinernes rechteckiges Objekt (20×8 m) aufgebaut worden, das jünger als die Gräber ist, und dessen Grundriss den ganzen südlichen Teil des Paradieshofes und die anliegenden Teile des Kreuzganges einnimmt.

SDĚLENÍ

● Výstava „Cestou Říjnové revoluce“

V rámci oslav 60. výročí VŘSR byla ve Velkém sále Vlastivědného ústavu v Olomouci koncem října otevřena výstava s názvem „Cestou Říjnové revoluce“. Cílem této výstavy je, jak napovídá název, dokumentovat nejen samotnou Říjnovou revoluci, ale i další etapy vývoje SSSR a vliv VŘSR na mezinárodní dělnické hnutí a na politický vývoj světa vůbec. Rozsah a společenská závažnost si vyžádaly nutnost širšího pracovního kolektivu a zároveň nutnost spolupráce s jinými institucemi, jako např. archívy, oddělením politické literatury při Domě politické výchovy, katedrou historie pedagogické fakulty UP atd.

Výstava je rozdělena do pěti tematických okruhů. Úvodní a nejrozsáhlejší část výstavy je věnována VŘSR a období občanské války a intervencí. Na množství fotodokumentů vidíme události, které revoluci předcházely — únorovou buržoazně demokratickou revoluci, která svrhla carismus, období dvovládí, růst vlivu RKS (b) na masy po Leninově návratu ze švýcarského exilu, jakož i bezprostřední přípravu ozbrojeného povstání. Rozhodující místo zde má průběh VŘSR v obou nejvýznamnějších centrech Ruska — Petrohradu a Moskvě. Vidíme zde první dekrety sovětské vlády, rady lidových komisařů. Seznamujeme se s průběhem intervence a vnitřní kontrarevoluce v letech 1918—1920. Opomenuta není ani internacionální pomoc sovětské republiky ze strany zahraničních komunistů, včetně Čechoslováků.

Druhá část výstavy pojednává o období od vytvoření SSSR až po začátek druhé světové války. Je zde dokumentován hluboký hospodářský rozvrat země, způsobený lety intervence a občanské války, kdy se např. v těžkém průmyslu výroba oproti roku 1913 snížila na 1/7, u tavby železa na 3 %, přeprava zboží na 1/4, obilí na 1/2 atd. Východiskem z této těžké situace bylo Leninovo učení o přechodu od kapitalismu k socialismu, jež se v praxi promítlo v období zvaném NEP, v němž byly položeny základy hospodářské obnovy země. Dále jsou zde dokumentovány významné budovatelské úspěchy sovětského lidu s důrazem na socialistickou industrializaci (Dněproges, Magnitogorsk, Turksib, automobilka v Gorkém) a kolektivizaci vesnice, bez níž by nebyl možný přechod k socialismu. Důsledkem těchto změn bylo i přijetí socialistické ústavy z 5. 12.

1936. Výstava si všímá i úspěchů, jichž SSSR dosáhl na poli vědy, techniky a kultury. Vidíme zde konfrontaci socialistického ekonomického vývoje SSSR v období pětiletok s kapitalismem, který zplodil největší hospodářskou krizi světových dějin, nezaměstnanost, fašismus a válku.

Své místo má na výstavních panelech i dokumentace růstu a upevňování mezinárodního postavení SSSR, zejména v období nebezpečí fašismu a boje za kolektivní bezpečnost. Opomenuta není ani úloha VKS (b) v mezinárodním komunistickém a dělnickém hnutí, zejména na půdě KI.

Třetí částí výstavy je úsek, který dokumentuje, byť z valné části symbolicky, roky Velké vlastenecké války, kdy SSSR uhájil odkaz Října v boji s německým fašismem a otevřel tak cestu k dalšímu rozmachu socialismu.

Čtvrtá část výstavy nastiňuje mohutný rozvoj Sovětského svazu od skončení války až po dnešek. Všímá si rozvoje jednotlivých odvětví ekonomiky (těžba nerostů, průmysl, energetika, zemědělství, doprava, stavebnictví) se zřetelem na rozvoj jednotlivých oblastí země. Opomenuty nejsou ani úspěchy sovětské vědy a techniky (především v oblasti kosmického výzkumu), růst životní úrovně atd. Nedílnou součástí tohoto tematického okruhu je i úsek, který se zabývá klíčovými momenty v dějinách KSSS, jako jsou stranické sjezdy. Tento oddíl je zakončen návrhem nové ústavy Sovětského svazu.

Pátá, závěrečná část výstavy zachycuje vliv myšlenek VŘSR na ostatní svět, jako např. vytvoření světové socialistické soustavy v letech 1945–49 a její upevňování jak v oblasti ekonomické spolupráce (RVHP), tak i na poli obrany socialistického světa (Varšavská smlouva). Dokumentován je i vliv KSSS na pozici světového komunistického hnutí a na rozmach národně osvobozeneckého boje lidu v závislých a koloniálních zemích, jehož výsledkem byl rozpad koloniálních impérií a další oslabení světového imperialismu. Své místo má i boj socialistických zemí v čele se SSSR na upevňování světového míru a za uvolnění ve vztazích mezi národy.

Výstava jako celek má tedy dokumentační a naučný charakter a lze ji tedy doporučit široké veřejnosti, především pak mládeži, společenským organizacím, kolektivům pracujících atd.

Drahomír Ambros

● Objevy v křížové chodbě bývalého dominikánského kláštera u sv. Michala v Olomouci.

Areál kostela sv. Michala je významnou architektonickou lokalitou na území městské památkové rezervace jak z hlediska zachované středověké části architektury, tak z hlediska stavby barokní.

V rámci příprav výmalby křížové chodby při kostele sv. Michala byl v letních měsících tohoto roku proveden pracovníky OSSFPOP v Olomouci sondážní průzkum omítek. V této souvislosti se přišlo na několik závažných zjištění, které jsou významné zejména pro středověkou stavební fázi objektu.

Vedle fragmentů renesančních a barokních omítek s dekorem a písmem v severním a východním křídle ambitu byly v jihovýchodní části chodby zjištěny středověké omítky. Odkryty byly ve třech polích ambitu. Omítky nesou figurální malbu, zachycena byla i část mluvící pásky. Vznik maleb lze klást na základě výrazné barevnosti, pojetí malby a typu písma předběžně do konce 15. století. Sondami na kamenných prvcích křížové chodby bylo zjištěno reliéfní pojednání některých svorníků a klenebních patek. Během průzkumu omítek byly rovněž odkryty středověké portálky ve východním traktu ambitu.

Závažnou skutečností je odkrytí špalety středověkého okna v jihovýchodní části ambitu včetně parapetu a fragmentu kružby. Existence špalety původního okna byla ověřena v několika dalších případech. Lze předpokládat, že se původní okenní otvory zachovaly i v dalších částech ambitu.

Z. Klimešová

● Pamětní zápisy z domu čp. 383 v Olomouci

Při opravách domovních fasád, prováděných Podnikem bytového hospodářství, byly 7. listopadu 1972 objeveny ve výklenku klasicistní fasády řadového domu č. 28 v Riegrově ulici (čp. 383) pod plastikou Ecce homo pamětní záznamy, vztahující se k novodobým opravám plastiky a rámování níky. V podstatě jde o recentní zápisy ze dvou časových vrstev.

První zhrubý záznam o renovaci plastiky provedl na lístku 21,5×7,5 cm lakýrník Wilhelm Kleiner dne 4. června 1920. Po 17 letech obnovil nátěr uzávěru níky jeho syn Otto Kleiner a 10. června 1937 připojil o tom ke zmíněnému zápisu stručnou poznámku. Oba zápisy jsou provedeny tužkou a německy.

Datum 10. června 1937 nese také obsáhlý strojopisný záznam, který sestavil tehdejší majitel domu a barvírny s chemickou čistírnou. Dům drželi od r. 1711 nepřetržitě barvíři a jeho německý majitel využil 225. výročí této tradice v roce 1936 tiskem slavnostního českého záhlaví firemních dopisních papírů s jubilejní úpravou. Na takovém listu formátu A4 je pamětní text, který (zřejmě podle prvního vydání Müllerových dějin Olomouce, str. 451) podává výčet majitelů domu od roku 1685. K tomuto datu klade také mylně výstavbu domu (ve skutečnosti vznikl dům v 1. polovině 19. století na gotických substrukcích, patrných ve sklepních prostorách). Mezi posledními majiteli domu i barvírny a chemické čistírny uvádí také své jméno a současně poznamenává, že vlastnoručně renovoval výklenkovou plastiky. Podle pramenů městského archivu uvádí pisatel i další olomoucké barvíře v 19. století a ve středověku. Na rubu listu jsou jména tří pracovníků barvírny. Pozoruhodné je, že pod českým záhlavím je německý text pamětního záznamu.

Obě písemnosti byly zajištěny obalem, složeným listem tzv. pergamenového papíru 47×41,5 cm s nápisem Dokumentum. Písemnosti, převzaté Okresním střediskem státní památkové péče, byly odevzdány Vlastivědnému ústavu v Olomouci 20. listopadu 1972.

B.

● Zvony ze zrušených olomouckých kostelů

Mezi vynikající historické památky, dosud stejně málo historickokampanologicky zpracované, jako donedávna varhany, patří nesporně zvony našich kostelů a zvoníc. Jsou často svědky velkých historických událostí a války je ničily stejně jako varhanní píšťaly, když se jich v obou posledních válkách používalo pro kvalitní materiál k jiným účelům. Tím vzácnější je pak zvon, který přečkal několik staletí a který nejen zvukem, ale také výzdobou přináší svědectví o dovednosti mistrů zvonařů a výtvarníků dávných dob. Olomouc s velkým počtem kostelů a kaplí soustředil v dřívějších dobách nejen skvělé varhanáře, ale i zvonaře, jejichž zvony ještě dnes najdeme na mnohých věžích

naší republiky a částečně i v zahraničí (přilehlých oblastech). Války a snad největší mírová okče svého druhu — rušení klášterů a kostelů za Josefa II. doslova rozmetaly mnohé hodnotné památky do různých, často odlehlých míst, bez patřičné evidence. Mezi takové hodnoty patří i dva zvony ze zrušených olomouckých kostelů — sv. Petra (snad nejstarší olomoucký kostel!) a sv. Blažeje.

První z nich — od sv. Petra váží 784 kg a má následující gotický nápis: *O Rex Gloriam venit cum pace. Lucas. Marcus. Johannes. Mathäus. Maria.* Uvedený letopočet je 1445. Další nápis uvádí autora (zvonáře): *Wenceslaus Hondler me fecit.*

Druhý zvon z kostela sv. Blažeje váží 560 kg (má však nižší tón než zvon od sv. Petra) a následující nápis: *Singet und spilet dem Hern in ewrem Hetzen und sagt Danck alezeit fur ales Got dem Vater in dem Namen unsers Hern Jesu Kristi und seit undereinander untertan. Zu Lom pin ich durch das Feyer geflossen, Master Froncz Ilenfeld hat mich gegosen. 1552.*

Oba zvony obdržel v roce 1787 od gubernia na základě žádosti první farář P. Joachim Schenk ve Staré Vodě pro svůj kostel. Odtud byly zvony předány kostelům na okrese Přerov. Je škoda, že zvony nejsou v Olomouci, a to tím více, že sesterský zvon (od sv. Blažeje) je včetně původní zvonice na farním kostele v Olomouci-Nových Sadech. Pro zajímavost uvádím ještě údaje o tomto zvonu: Spodní průměr zvonu je 120 cm, zvon zní na tónu E1 a má nápis *Inn ter Ere Gottes des allmechtigen des himelischen Watters durch Jesum Christum unsern Herren hat mich Maister Francz Illefelt gegosen zum Stift sannt Blasius unnd sante Barbara Anno M C C C C C XXXX VII — I. R. A.* Zvon a zvonici dostal novosadský kostel přidělen r. 1785.

Antonín Schindler

● Dokumenty o životě a díle ruských a sovětských spisovatelů

Státní archiv provádí každoročně v rámci výzkumných úkolů řadu rešerší pro vědecké ústavy ČSAV, resortní výzkumné ústavy apod. V rámci rešerše pro Ústav světové literatury Akademie věd SSSR provedl archiv také rešerši dokumentů o životě a díle ruských a sovětských spisovatelů. Ze staršího období je v Severomoravském kraji doložen pobyt spisovatele N. V. Gogola, který se léčil r. 1845 v lázních Jeseníku (dříve Gräfenberg), je zapsán v knize lázeňských hostů a vzpomíná tohoto svého pobytu i ve svých spisech. Ze sovětských spisovatelů je nutno se zmínit především o návštěvě sovětských divadelníků r. 1935 v Olomouci a v olomouckém divadle (jmenovitě A. A. Fadějev, A. N. Tolstoj aj.), čilé styky se sovětskými spisovateli a dramatiky udržovali tehdy zvláště Bedřich Václavěk a Oldřich Stibor. V archivních dokumentech byly nalezeny i doklady o udělení víz do Československa spisovatelům Iljovi Erenburgovi v r. 1927, 1929 a 1930 a Vladimíru Majakovskému r. 1927 na jednoměsíční pobyt a r. 1929 na průjezd do Francie. V lázních Teplicích nad Bečvou se léčil ve 30. letech ruský spisovatel J. Kallinikov, který tam r. 1934 zemřel a byl pochován v Hranicích.

-1

Opravy tiskových chyb ve Zprávách VÚO

Č. 188

str. 23, 2. řádek zdola: místo **Zeugauses** správně **Zeughauses**.
str. 29, 23. řádek zdola: místo **budovní** správně **budovy**.

Č. 188

str. 14, 18. řádek zdola: místo **Rakouzkou** správně **Rakouskou**,
str. 15, **obrácený štoček**.
str. 23, 2. řádek zdola: místo **Montas** správně **Monats**.
str. 24, 9. řádek zdola: místo **deesignet** správně **geeignet**.
str. 25, 1. řádek zdola: místo **1660**. správně **1860**.
str. 26, 9. řádek zdola: místo **Einletitung** správně **Einleitung**.
str. 31, 5. řádek shora: místo **bylo** správně **byl**.

Vyobrazení na obálce

1 — Titulní strana listu „Rabočij i soldat“ ze 26. října (8. listopadu) 1917.

4 — Ohlasy VŘSR v regionálním tisku na Hané.

[D. Ambros, výstava „Cestou říjnové revoluce“].

2 — Vojáci internacionální brigády v Tambově 1. května 1918. V první řadě čtvrtý zprava s. František Jorda-Urbášek.

[P. Pospěch, František Urbášek, československý rudoarmejec ze Šternberka].

3 — Tepenec: Obnažená vnitřní líc západního křídla středověké brány. Pohled od jihu. — Tepenec: Obnažená venkovní líc západního křídla středověké brány. Pohled od severu. — Velký Újezd — Daskabát: Středověký zaniklý hrádek. „Zámčisko“ v lese Boří. Snímky V. Dohnal.

[V. Dohnal, Výzkumná a sbírkotvorná činnost archeologického oddělení olomouckého muzea v letech 1974–1975].

Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci č. 189. Vydal Vlastivědný ústav v Olomouci, náměstí Republiky 5/6. Odpovědný redaktor Bohumil Šula. Vytiskly Moravské tiskařské závody, n. p., závod 11, třída Lidových milicí 5, Olomouc. Rukopis odevzdán do tisku 16. září 1977.

© Vlastivědný ústav Olomouc

Reg. zn. RH 134

Rusko nabízí mír.

Vláda dělníků a sedláků žádá tříměsíční příměří.

Po svržení carovlády nevyšlo Rusko z revolučního kvasu. Na hranicích ohrožoval říši nepřítel a uvnitř zápasily o vládu a moc nejrůznější

Mírová revoluce v Rusku.

Vláda bolševiků trvá na příměří!

Z Ruska docházející zprávy mluví dosud o vítězství re-

nevyjímá
ovládli

se nepo

hradu v

vlastně

srážky

dy. V s

tečné a-

soby se

snad m

V a

vy, i v

vše!

bíde d

stal b-

roval.

Sociální revoluce v Rusku.

Vítězství vlády dělníků a sedláků?

Z

jedna

mezi

ci sta

nice j

trolo

je osi

vznik

N

v m

Číslo 51.

Olomouc-Prostějov

Nový převrat v Rusku

**Mírová revoluce bolševiků. — Ministři zaja
Petrohrad v moci dělnické rady! — Uzavřít ih**

OBSAH

ČLÁNKY: E. Stunová, První zprávy o VRSR na střední Moravě, 1. — P. Pospěch, František Urbásek, československý rudoarmejec ze Sternberka, 2. — J. Dvořák, Utváření Šaldova vztahu k obrozené literatuře, 5. — V. Dohnal, Výzkumná a sbírkotvorná činnost archeologického oddělení olomouckého muzea v letech 1974—1975, 13. — SDĚLENÍ: D. Ambros, Výstava „Cestou Říjnové revoluce“, 26. — Z. Klimešová, Objevy v křížové chodbě bývalého dominikánského kláštera u sv. Michala v Olomouci, 28. — B., Pamětní zápisy z domu čp. 383 v Olomouci, 28. — A. Schindler, Zvony ze zrušených olomouckých kostelů, 29. — a, Dokumenty o životě a díle ruských a sovětských spisovatelů, 29.